

Rapport

2013

 Brancheorganisatie
Kinderopvang

**Brancherapport
kinderopvang 2013**

BRANCHERAPPORTAGE KINDEROPVANG 2013

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD	3
SAMENVATTING	4
LEESWIJZER	6
1. TRANSPARANTIE IN DE KINDEROPVANGSECTOR	8
2. SECTORBEELD	10
3. CAPACITEIT	19
4. FINANCIËN	25
5. PERSONEEL	33
6. KWALITEIT	37
7. GOVERNANCE	42
BIJLAGEN	46

VOORWOORD

De kinderopvangsector maakt turbulente tijden door. Kinderopvangorganisaties hebben te maken met reorganisaties, fusies, faillissementen en ontslagen. De sector wordt hard getroffen door de bezuinigingen van de rijksoverheid op de kinderopvangtoeslag en de toenemende werkloosheid onder ouders met jonge kinderen. Dat beeld verschilt hemelsbreed van de situatie enige jaren geleden toen de huidige Brancheorganisatie Kinderopvang tot stand kwam. In die tijd werd de sector gekenmerkt door een jarenlange groei van het aantal organisaties, het aantal medewerkers, het aantal betrokken kinderen en ouders, en het daarmee gepaard gaande groeiende overheidsbudget. Kortom, de kinderopvangsector speelde (en speelt tot op de dag van vandaag) een rol van maatschappelijk belang. Vanuit deze achtergrond werd een professionaliseringslag in de sector noodzakelijk. Met de oprichting van Brancheorganisatie Kinderopvang enkele jaren geleden is aan die professionalisering inhoud gegeven door drie beleidsspeerpunten: governance, transparantie en kwaliteit.

Het opstellen en uitrollen van de governancecode Kinderopvang is de eerst behaalde ambitie. Het nu voorliggende rapport geeft naast veel andere zaken de resultaten van de eerste meting van de invoering van de code. De huidige stand geeft grond aan de verwachting dat sectorbreed binnen enkele jaren de code gekend en gehanteerd wordt.

Kwaliteit krijgt de invulling door middel van het 'integrale kwaliteitskader kinderopvang'. Hiermee bedoelen we dat de kinderopvang samen met de stakeholders ouders, overheden en professionals de invulling van kwaliteit van kinderopvang opnieuw gaan definiëren en inrichten. Kwaliteit die meer wordt ingegeven door de waarde van de kinderopvang voor het kind en minder als checklist voor een toezichthouder. De uitkomsten van het traject zullen echter ook hun vertaling moeten krijgen naar de toezichtspraktijk.

Transparantie tenslotte is ingevuld met de nieuwe benchmark kinderopvang voor kinderopvangorganisaties en de brancherapportage die daar hierop gebaseerd is. Een groot aantal kinderopvangorganisaties heeft gegevens geleverd voor de maatschappelijke verantwoording van de sector naar de stakeholders. De kinderopvangsector geeft met dit sectorrapport invulling aan de roep om maatschappelijke verantwoording aan de landelijke politiek, aan het parlement, maar zeker ook aan maatschappelijke stakeholders als ouders. Daarmee is dit rapport een mijlpaal voor de sector, iets waar we gepast trots op zijn.

De komende tijd zullen we het benchmarkonderzoek en de brancherapportage verder uitbouwen. Samen met kinderopvangorganisaties en het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW), dat via verlening van een subsidie de ontwikkeling van de benchmark mede heeft mogelijk gemaakt. Brancheorganisatie Kinderopvang spreekt dan ook haar dank uit aan iedereen die heeft meegewerkt aan de totstandkoming van dit document.

Voor nu wensen wij dat uw kennis en inzicht over de kinderopvangsector worden verrijkt bij het lezen van de eerste brancherapportage van de sector.

September 2013

Mariëlle Rompa
Voorzitter

Lex Staal
Directeur

SAMENVATTING

Sectorbeeld

De kinderopvangsector wordt nu gekenmerkt door vraaguitval en krimp. Het aantal kinderen dat gebruik maakt van kinderopvang neemt sterk af, sinds 2011 is sprake van een daling van bijna 80.000 kinderen. Het aantal faillissementen stijgt, een aantal organisaties voert reorganisaties door. De vraaguitval wordt veroorzaakt door bezuinigingen op de kinderopvangtoeslag en toenemende werkloosheid. Ook zal de kinderopvangsector de komende jaren te maken krijgen met bevolkingskrimp, met name in niet-stedelijke gebieden. Brancheorganisatie Kinderopvang maakt zich ernstig zorgen over de vraaguitval en de gevolgen van de bezuinigingen op de kinderopvangtoeslag.

Kwaliteit is voor de sector een onverminderd belangrijk speerpunt. De afgelopen jaren is er hard gewerkt aan een verdere verbetering van de kwaliteit. Uit onderzoeken van het Nederlands Consortium Kinderopvang Onderzoek en het Kohnstamm-instituut blijkt een verbetering van de kwaliteit van kinderopvang. Aansluitend bij deze ontwikkeling wordt er de komende jaren vanuit Brancheorganisatie Kinderopvang met samenwerkingspartners gewerkt aan een Integraal Kwaliteitskader Kinderopvang.

Het onderwijs is voor kinderopvangorganisaties een belangrijke samenwerkingspartner. De samenwerking is de afgelopen jaren op steeds meer plaatsen geïntensiveerd: het aantal Brede Scholen, integrale kindcentra en dagarrangementen neemt toe. Ook worden er op een aantal plaatsen experimenten gedaan met flexibele schooltijden en dagarrangementen die de samenwerking tussen kinderopvang en onderwijs nog verder versterken.

Benchmarkonderzoek

In de periode 1 maart tot en met 15 mei 2013 heeft Brancheorganisatie Kinderopvang een benchmarkonderzoek gehouden onder kinderopvangorganisaties. Zo'n 300 organisaties hebben gegevens aangeleverd, de inbreng van 245 kinderopvangorganisaties is in dit onderzoek gebruikt. Het onderzoek kende vragen op het gebied van bedrijfsvoering, capaciteit, financiën, kwaliteit en personeel.

Resultaten en opvallende zaken uit het benchmarkonderzoek zijn:

Kinderopvangorganisaties geven aan hun capaciteit (volgens opgave in het Landelijk Register Kinderopvang en Peuterspeelzalen, LRKP) de komende jaren licht te verminderen. Met name grote organisaties verwachten dat hun capaciteit de komende jaren licht daalt. Deze daling is niet in gelijke tred met de vraaguitval. De daling is het grootst in de dagopvang. Dit kan risico's opleveren voor kinderopvangorganisaties, als er te lange tijd overcapaciteit bestaat. Verwachting is dat kinderopvangorganisaties een kleinere capaciteit aanhouden dan in het LRKP vermeld staat.

Dat de kinderopvangsector zich in zwaar weer bevindt komt duidelijk naar voren in de cijfers rondom financiën. Alhoewel cijfers rondom solvabiliteit en liquiditeit stabiel zijn (bevinden zich op of boven streefwaarden), laten het begroot nettoresultaat en de rentabiliteit een somber beeld zien. Organisaties gebruiken daarom in steeds grotere mate het eigen vermogen om tegenvallers op te vangen of noodzakelijke reorganisaties te financieren. Investeringen en innovatie staan daardoor onder druk. De financieel lastige tijden zorgen ervoor dat de werkgelegenheid in de kinderopvang als gevolg van reorganisaties de komende tijd nog verder zal dalen.

In het benchmarkonderzoek is organisaties gevraagd naar de verdeling van kostenposten in hun totale bedrijfslasten. Gemiddeld bestaat zo'n zeventig procent van de totale bedrijfslasten uit personeelskosten en bijna twaalf procent uit huisvestingslasten.

Bijzonder is dat kinderopvangorganisaties gemiddeld een groot aandeel pedagogisch medewerkers op niveau mbo-4 of hoger kennen. Gemiddeld geldt dit voor bijna een derde van de pedagogisch medewerkers. Ook is er een groot aandeel aan locatiemanagers dat hbo geschoold is, gemiddeld is ruim 40% van de locatiemanagers hbo geschoold. Dit laatste is met name bij middelgrote en grote organisaties het geval.

Het gemiddeld ziekteverzuim in 2012 bedraagt bij respondenten zo'n vijf procent. Dit percentage ligt iets hoger dan het landelijk gemiddelde van vier procent¹. Het personeelsverloop bedroeg in 2012 gemiddeld 9%. Als gevolg van vraaguitval en daarmee samenhangende reorganisaties is dit geen verwonderlijk cijfer. Verwachting is dat de werkgelegenheid in de kinderopvangsector de komende jaren nog verder af zal nemen, in totaal met ongeveer een kwart ten opzichte van enkele jaren geleden.

Kwaliteit is een onderwerp dat leeft in de kinderopvang. Kwaliteit en de beleving ervan wordt onder ouders en kinderen steeds meer gemeten. In de kinderopvangsector worden diverse meetinstrumenten gehanteerd. Deze diversiteit komt in het benchmarkonderzoek duidelijk naar voren. Gezien de resultaten, kan er worden geconcludeerd dat er weinig standaardisatie is in het kwaliteitsdenken bij kinderopvangorganisaties.

Governanceonderzoek

In 2009 is de governancecode kinderopvang ontwikkeld. In 2011 is deze code door leden van Brancheorganisatie Kinderopvang aangenomen. In maart jongstleden werd een onderzoek gepresenteerd naar de stand van zaken met betrekking tot invoering van de governancecode. Daaruit bleek dat bijna zestig procent van de kinderopvangorganisaties bekend is met de code. Vier van de vijf organisaties die bekend zijn met de code vinden dat de code bijdraagt aan de kwaliteit van de kinderopvang. Grotere organisaties scoren beter op bekendheid met de code, bespreking en naleving van de code in de organisatie en de opvatting dat de code bijdraagt aan de kwaliteit van kinderopvang. Kleinere organisaties blijken in de praktijk vaak al wel de nodige zaken uit de code toe te passen. De code blijkt niet helemaal toegesneden te zijn op kleine organisaties.

Vervolg

Deze rapportage is de eerste maatschappelijke verantwoording die de kinderopvang uitbrengt. De komende jaren zal Brancheorganisatie Kinderopvang de benchmark verder ontwikkelen om te komen tot een jaarlijkse rapportage met een verantwoording naar maatschappelijke stakeholders.

¹ Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS).

LEESWIJZER

De brancherapportage kinderopvang 2013 behandelt diverse onderwerpen in de kinderopvangsector. Belangrijkste onderdelen zijn een weergave van de ontwikkelingen in en rondom de kinderopvangsector en de resultaten van het benchmarkonderzoek dat Brancheorganisatie Kinderopvang in samenwerking met PricewaterhouseCoopers (PwC) heeft gehouden onder een groot aantal kinderopvangorganisaties.

Indeling document

De brancherapportage bestaat uit twee delen: deel I gaat over transparantie in de kinderopvangsector, de aanleiding voor deze brancherapportage én ontwikkelingen die plaatsvinden in de kinderopvangsector óf externe ontwikkelingen die van invloed zijn op de kinderopvangsector. In hoofdstuk 1 is de aanleiding voor het transparantietraject weergegeven en in hoofdstuk 2 wordt nader ingegaan op ontwikkeling in en rondom de kinderopvangsector. Deel II behandelt de resultaten uit het benchmarkonderzoek en uit het onderzoek naar governance in de kinderopvangsector. Deel II bestaat uit de hoofdstukken met de uitkomsten van het benchmarkonderzoek op het gebied van capaciteit, financiën, personeel en kwaliteit. Daarnaast zijn de resultaten uit het governanceonderzoek van Brancheorganisatie Kinderopvang en de Nederlandse Vereniging voor Toezichthouders in de Kinderopvang in deel II weergegeven. In de laatste hoofdstukken zijn de verantwoording van het benchmarkonderzoek, bronnenlijst en colofon toegevoegd.

Resultaten benchmarkonderzoek

De resultaten uit het benchmarkonderzoek zijn in verschillende hoofdstukken naar onderwerp weergegeven. In de diverse hoofdstukken zijn diagrammen en grafieken opgenomen, die ontwikkelingen weergeven en eventuele trends signaleren. Deze hebben we voorzien van uitleg, waarin ontwikkelingen en trends worden geduid. De resultaten uit het benchmarkonderzoek worden in de hoofdstukken nader besproken en waar mogelijk worden verbanden met ontwikkelingen in de kinderopvangsector inzichtelijk gemaakt.

Ongeveer 300 organisaties hebben inbreng geleverd voor de benchmark. Na een kwalitatieve analyse van de resultaten, zijn de benchmarkresultaten gebaseerd op de inbreng van 245 organisaties. Organisaties is de mogelijkheid geboden om niet alle onderdelen van het benchmarkonderzoek in te vullen, daardoor is niet elk onderdeel door een gelijk aantal organisaties ingevuld. Per hoofdstuk is daarom het aantal respondenten weergegeven.

In het onderzoek zijn gastouderbureaus meegenomen. De respons van het aantal gastouderbureaus is echter laag, daarom zijn in dit onderzoek geen specifieke resultaten van gastouderbureaus opgenomen.

Definities

In dit onderzoek zijn een aantal termen opgenomen die op meerdere wijzen interpreteerbaar zijn. Hieronder volgt een uitzetting van termen en hun definitie:

- Kinderopvang: in dit onderzoek zijn gegevens uitgevraagd over buitenschoolse opvang, dagopvang, gastouderopvang en peuterspeelzaalwerk.
- Grootteklasse: respondenten zijn op basis van omzetcijfers ingedeeld in drie groepen, de zogenaamde grootteklassen. De gehanteerde grootteklassen zijn: 0 tot 1 miljoen euro, 1 tot 3 miljoen euro en 3 miljoen euro of groter.
- Houder: eigenaar (zowel natuurlijke als rechtspersoon) van kinderopvanglocatie.

Deel I: aanleiding brancherapportage en ontwikkelingen in de kinderopvangsector

1. TRANSPARANTIE IN DE KINDEROPVANGSECTOR

Aanleiding transparantietraject

De kinderopvangsector maakte tot 2010 een sterke groei door. Als gevolg van de invoering van de Wet kinderopvang, een gunstig economisch tij en sterk beïnvloed door overheidsbeleid zorgden ondernemers voor omvangrijke capaciteitsuitbreiding en werden wachtlijsten teruggebracht. Juist deze groei leidde tot een groot aantal nieuwe toetreders in de markt voor kinderopvang en een sterke diversiteit aan kinderopvangorganisaties. Naast de groei is ook veel aandacht uitgegaan naar het verder verhogen van kwaliteit en professionaliteit in de sector.

Ook nu er sprake is van krimp blijft de focus van ondernemers onverminderd bij verdere professionalisering en verhogen van de kwaliteit. Op het gebied van professionalisering en verhogen van de kwaliteit is al veel bereikt: de invoering van de governancecode kinderopvang en de positieve resultaten uit onderzoeken naar de kwaliteit van kinderopvang door het Nederlands Consortium Kinderopvang Onderzoek (NCKO) en het Kohnstamm-instituut zijn daar voorbeelden van. Als sector die sterk in de maatschappelijke belangstelling staat, heeft ook de kinderopvangsector de behoefte om transparantie te betrachten en op de juiste wijze verantwoording af te leggen aan haar stakeholders en de samenleving.

Deze brancherapportage gaat verder op de ingeslagen weg rondom transparantie en maatschappelijke verantwoording. Het is de ambitie van Brancheorganisatie Kinderopvang om vanaf 2015 alle kinderopvangorganisaties op eenzelfde wijze en gestructureerd verantwoording af te laten leggen, dat er een transparantierapportage beschikbaar is en dat individuele kinderopvangorganisaties zich via een benchmark kunnen vergelijken met andere organisaties in de sector.

Meerjarig Strategisch Beleidsplan 2011-2014

Met het transparantietraject wil Brancheorganisatie Kinderopvang invulling geven aan de wens om transparantie in de kinderopvangsector te bevorderen, inzicht te geven in ontwikkelingen en kinderopvangorganisaties in staat te stellen vergelijkingsmateriaal te raadplegen.

In haar Meerjarig Strategisch Beleidsplan heeft Brancheorganisatie Kinderopvang transparantie daarom ook tot één van de speerpunten benoemd. Het beleidsplan vermeldt over dit onderwerp: 'Een sector die in het publieke domein acteert, geeft inzicht in de output die zij daarmee genereert. Dit pleit voor heldere verslaggeving en verantwoording via jaarstukken van de kinderopvangorganisaties. De brancheorganisatie hecht waarde aan uniformiteit omdat daarmee mogelijk wordt de gegevens op brancheniveau (landelijk) te genereren'.

Maatschappelijke en politieke belangstelling voor transparantie

De maatschappelijke belangstelling voor de kinderopvangsector komt ook regelmatig in de landelijke politiek naar voren. In de brief 'Functioneren markt voor kinderopvang' aan de Tweede Kamer van 11 november 2011 benadrukte toenmalig minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid Kamp dat transparantie 'een basisvoorwaarde is voor een goed functioneren van de kinderopvangmarkt'. Hij stelde dat transparantie ouders behulpzaam is bij het maken van een goede keuze voor een kinderopvangorganisatie die de opvang van hun kind(eren) verzorgt. De minister meende dat de kinderopvangmarkt nog niet voldoende transparant is en dat de overheid een rol heeft in het bevorderen van deze transparantie.

In deze brief betoogde de minister tevens dat hij het vanuit het oogpunt van keuzemogelijkheden van ouders en inzicht in de besteding van publieke middelen noodzakelijk acht dat er inzicht is in kwaliteit, kostenopbouw en rendement bij kinderopvangorganisaties. Deze brancherapportage voorziet in die behoefte, die zowel bij kinderopvangorganisaties als bij stakeholders leeft. Daarnaast is de brancherapportage één van de belangrijke instrumenten om transparantie in de sector te bevorderen.

Start en verloop transparantietraject

Naar aanleiding van de maatschappelijke belangstelling voor transparantie in de kinderopvangsector en de wens van leden om transparantie op sectorniveau vorm te geven, heeft het bestuur van Brancheorganisatie Kinderopvang besloten om een meerjarig traject rondom transparantie te starten. In 2012 is hiertoe een projectplan geschreven en is een subsidieverzoek bij het ministerie van SZW ingediend voor een deel van de kosten van het transparantietraject. Het ministerie van SZW heeft subsidie beschikbaar gesteld, waarna het traject van start kon gaan. Met dienstverlener PricewaterhouseCoopers (PwC) is een contract gesloten voor het bieden van technische en

inhoudelijke ondersteuning om het transparantietraject verder vorm te geven. PwC heeft veel ervaring met vergelijkbare onderzoeken in aanpalende sectoren als zorg en onderwijs.

In het najaar van 2012 is in samenspraak met een klankbordgroep van leden van Brancheorganisatie Kinderopvang een set aan vragen voor een benchmark bepaald, als inbreng voor een uitgebreide set van gegevens die jaarlijks uitgevraagd zou kunnen worden. Bij dit proces zijn ook het Centraal Bureau voor de Statiek (CBS) en de Raad voor de Jaarverslaggeving betrokken. Het CBS neemt deel omdat deze organisatie jaarlijks aan kinderopvangorganisaties een set gegevens uitvraagt in het kader van de enquête Welzijnswerk en Kinderopvang. De Raad voor de Jaarverslaggeving is betrokken vanuit de wens om een richtlijn vast te stellen rondom transparantie en eenduidige verantwoording voor kinderopvangorganisaties. Deelname van de Raad voor de Jaarverslaggeving heeft zich geconcentreerd op de eerste fasen van het proces.

Om transparantie met gezaghebbende cijfers te illustreren, is in de periode maart tot medio mei 2013 een benchmarkonderzoek gehouden onder kinderopvangorganisaties. Door middel van een digitale vragenlijst konden leden en niet-leden van Brancheorganisatie Kinderopvang antwoord geven op vragen uit het benchmarkonderzoek. De vragenlijst van het benchmarkonderzoek was onder andere gericht op bedrijfsvoering, capaciteit, financiën, kwaliteit en personeel. Om administratieve lasten bij kinderopvangorganisaties te verlichten, is de enquête Welzijnswerk en Kinderopvang van het CBS in het benchmarkonderzoek opgenomen. Voor kinderopvangorganisaties is het invullen van de enquête van het CBS verplicht. Organisaties die de vragenlijst volledig hadden ingevuld, kregen vrijstelling voor het verplicht aanleveren van gegevens aan het CBS. Na het sluiten van de vragenlijst voor de benchmark heeft PwC de gegevens geanalyseerd en verwerkt in diagrammen en grafieken. Gedurende de openstelling van de vragenlijst hebben 300 organisaties gegevens ingevuld, waarbij na een kwalitatieve analyse de inbreng van uiteindelijk 245 organisaties is gebruikt in deze rapportage.

Vervolg en langere termijnambities

Transparantie is voor kinderopvangorganisaties én Brancheorganisatie Kinderopvang een belangrijk onderwerp. Met deze brancherapportage wordt tegemoet gekomen aan de maatschappelijke belangstelling voor transparantie in de kinderopvangsector en ontstaat er voor kinderopvangorganisaties de mogelijkheid om zichzelf te kunnen vergelijken met sectorgegevens. Brancheorganisatie Kinderopvang is voornemens om voor de komende jaren het transparantietraject vervolg te geven. Voornemen is om jaarlijks een brancherapportage te presenteren, waarin ontwikkelingen en verrichtingen in de kinderopvangsector worden weergegeven. Het benchmarkonderzoek zal een jaarlijks vervolg krijgen, waarmee binnen de kinderopvangsector een belangrijk jaarlijks onderzoek ontstaat, waarin trends en ontwikkelingen ook in cijfermatig opzicht zichtbaar worden. Daarnaast wil Brancheorganisatie Kinderopvang door de samenwerking met het CBS zorgen voor verlichting van administratieve lasten bij ondernemers.

2. SECTORBEELD

Het zijn moeilijke maar tegelijkertijd ook uitdagende tijden voor de kinderopvangsector. Als gevolg van de bezuinigingen op de kinderopvangtoeslag en stijgende werkloosheid daalt de vraag naar kinderopvang sterk. Dit zorgt ervoor dat veel kinderopvangorganisaties moeten krimpen in aantallen groepen, locaties en zelfs in personeel. Door de diversiteit aan kinderopvangorganisaties hebben veel organisaties naast vraaguitval ook nog eens te maken een verheviging van de concurrentiedruk.

§ 2.1 Omvang en samenstelling van de vraag naar kinderopvang

Kinderen en gezinnen in de kinderopvang

In 2012 maakten 709.000 kinderen, afkomstig uit 458.000 huishoudens, gebruik van kinderopvangvoorzieningen. Ten opzichte van 2011 is dit een afname van 29.000 kinderen. Voor het eerste kwartaal van 2013 schat het ministerie van SZW het aantal kinderen met kinderopvangtoeslag in, op slechts 660.000. Ten opzichte van 2012 is dat maar liefst 49.000 kinderen, en ten opzichte van 2011 zelfs bijna 80.000 kinderen, minder. Met name gezinnen uit de lagere inkomensgroepen maken minder gebruik van kinderopvang.

Arbeidsparticipatie

Het gebruik van kinderopvang houdt sterk verband met de arbeidsparticipatie. In de Kamerbrief over arbeidsparticipatie van minister Asscher van 18 juni 2013 is af te leiden dat sinds kort de arbeidsparticipatie van moeders achterblijft bij de arbeidsparticipatie van vrouwen in het algemeen. Dit valt samen met het bezuinigen op de kinderopvangtoeslag. In de jaren daarvoor ontwikkelde de arbeidsparticipatie van moeders zich juist gunstiger dan die van vrouwen in het algemeen.

Vraaguitval

Het jaar 2013 wordt dan ook voor de kinderopvangsector gekenmerkt door sterke vraaguitval. Al vanaf 2011 is er vraaguitval, die in 2012 en 2013 sterk doorzet. De vraaguitval wordt voor een groot deel veroorzaakt door bezuinigingen op de kinderopvangtoeslag, maar ook de toenemende werkloosheid zorgt voor steeds meer vraaguitval. Sinds 2011 wordt er bezuinigd op de kinderopvangtoeslag, bezuinigingen die aanvankelijk los stonden van het huidige zware economische tij. Ook is het aantal uren dat ouders aan kinderopvang mogen afnemen beperkt. Door de bezuinigingen op de kinderopvangtoeslag betalen ouders zelf een hogere bijdrage voor de kosten van kinderopvang; de bijdrage van ouders is in enkele jaren meer dan verdubbeld. In de vraaguitvalenquêtes van Brancheorganisatie Kinderopvang in het eerste en tweede kwartaal van 2013 bleek ruim driekwart van de ondernemers te maken te hebben met vraaguitval. Vraaguitval is in alle vormen van kinderopvang te bemerken. Voor de dagopvang is de vraaguitval in de eerste twee kwartalen zo'n zeven tot ruim negen procent, voor de buitenschoolse opvang zes à zeven procent. De vraaguitval in de gastouderopvang bedraagt zo'n zes procent.

Brancheorganisatie Kinderopvang maakt zich ernstig zorgen over de omvang van de vraaguitval, omdat effecten ook voor kinderen merkbaar zijn. Zo staat de goede positie die kinderen hebben bij hun start in het basisonderwijs onder druk, wordt de combinatie arbeid en zorg voor ouders bemoeilijkt en gaat waardevolle infrastructuur voor ouders en kinderen in Nederland verloren.

Bevolkingskrimp

Naast vraaguitval door de bezuinigingen op de kinderopvangtoeslag en de economische omstandigheden is er in sommige gebieden ook sprake van vraaguitval door vergrijzing en bevolkingskrimp. In sommige gebieden neemt het aantal jonge gezinnen en jonge kinderen sterk af. Doordat in deze gebieden minder kinderen zullen wonen, is er ook minder draagvlak voor het in stand houden van belangrijke voorzieningen als onderwijs en kinderopvang. De bevolkingskrimp is al merkbaar in de provincies Groningen, Limburg en Zeeland. Deze demografische ontwikkelingen zullen de komende jaren voor kinderopvangorganisaties in dunbevolkte gebieden steeds meer voelbaar worden, ook buiten de eerder genoemde provincies. De conjuncturele dip zal in een groot aantal gebieden worden gevolgd door vraaguitval als gevolg van demografische ontwikkelingen. Voor kinderopvangorganisaties, onderwijs en gemeenten ligt hier de komende jaren een grote uitdaging om de gevolgen van bevolkingsdaling aan te pakken, zodat op

veel plekken een kwalitatief sterk aanbod aan kindvoorzieningen blijft bestaan. Op deze manier blijven deze gebieden aantrekkelijk voor jonge gezinnen om te wonen, zodat ouders arbeid en zorg ook op een prettige wijze kunnen blijven combineren.

§ 2.2 Omvang en kwaliteit van het aanbod van kinderopvang

Samenstelling kinderopvangsector

De kinderopvangsector wordt gevormd door organisaties die dagopvang, buitenschoolse opvang, peuterspeelzaalwerk of gastouderopvang aanbieden. Het grootste deel van de organisaties biedt dagopvang of buitenschoolse opvang aan. In totaal zijn er 714² gastouderbureaus in Nederland en ongeveer 2.480³ organisaties voor dag- en/of buitenschoolse opvang. Aanbod van dagopvang is op bijna 6.200 locaties en buitenschoolse opvang op ruim 6.600 locaties. De locaties zijn goed voor in totaal ruim 470.000 kinderopvangplaatsen. Tot begin 2013 groeide het aantal locaties steeds, sinds begin 2013 is er sprake van een daling. Daarnaast zijn er begin 2013 circa 45.000 gastouders werkzaam. Het aantal gastouders daalt sinds 2011.

De diversiteit onder kinderopvangorganisaties is groot. Zowel qua omzet als organisatievorm zijn er veel verschillen. De dynamiek in de sector wordt hierdoor versterkt. Uit een analyse van PricewaterhouseCoopers (PwC) uit februari 2012 blijkt dat 35 procent van de houders in het Landelijk Register Kinderopvang en Peuterspeelzalen een eenmanszaak is, 28 procent een besloten vennootschap (BV), 27 procent een stichting en slechts 1 procent een vennootschap onder firma (VOF).

In maart 2013 waren er 220.489 kindplaatsen dagopvang en 250.489 kindplaatsen buitenschoolse opvang⁴. Uit een analyse van het Landelijk Register Kinderopvang door PwC in februari 2012 bleek dat in Zuid-Holland het totale aanbod aan kindplaatsen het hoogst is. Het gemiddeld aantal kindplaatsen per kind is in Utrecht met 0,24 kindplaats per kind het hoogst. In Zeeland is het totaal aantal kindplaatsen het laagst, in Friesland is het gemiddeld aantal kindplaatsen per kind (0,13 kindplaats per kind) het laagst.

Het aantal werknemers in de sector was in 2012 97.000. Daarnaast waren er in de sector nog circa 50.000 uitzendkrachten, stagiairs en vrijwilligers werkzaam. In 2013 daalt het aantal werknemers naar schatting tot 89.000 personen. In de jaren daarna zal dit aantal vermoedelijk nog verder dalen tot ongeveer 75.000 personen.

Concurrentie

De vraaguitval veroorzaakt ook een ander effect voor de kinderopvangsector: de onderlinge concurrentie tussen kinderopvangorganisaties neemt toe. Ouders hebben meer keuzemogelijkheden als zij op zoek gaan naar passende kinderopvang voor hun kind(eren) en maken hun keuze steeds bewuster. Kinderopvangorganisaties zetten dan ook steeds sterker in op een onderscheidend aanbod van kinderopvang tegen een scherpe prijs. Prijs wordt in de kinderopvangsector steeds meer als concurrentiemiddel ingezet.

Kwaliteitskader

In april 2012 is door convenantpartijen Brancheorganisatie Kinderopvang en Belangenvereniging voor Ouders in de Kinderopvang (BOinK) een nieuw Convenant Kwaliteit Kinderopvang afgesloten. De hieruit voortvloeiende wijzigingen in wet- en regelgeving zijn via een gewijzigde ministeriële regeling kwaliteit kinderopvang en peuterspeelzalen gepubliceerd. Dit jaar wordt het convenant kwaliteit peuterspeelzaalwerk geëvalueerd. In het najaar van 2013 zullen beide convenanten samengevoegd worden, als stap in de richting van harmonisatie van peuterspeelzaalwerk en kinderopvang.

Op dit moment werkt Brancheorganisatie Kinderopvang samen met partners aan het Integraal Kwaliteitskader Kinderopvang (IKK). In het IKK wordt vanuit van vier groepen van stakeholders

² Peildatum januari 2013, bron: antwoorden Kamervragen Jaarverslag ministerie van SZW, 6 juni 2013.

³ Bron: analyse Brancheorganisatie Kinderopvang van Landelijk Register Kinderopvang en Peuterspeelzalen maart 2013.

⁴ Bron: analyse Brancheorganisatie Kinderopvang van Landelijk Register Kinderopvang en Peuterspeelzalen maart 2013.

(ouders, ondernemers, overheid en professionals/wetenschap) gewerkt aan kwaliteitskaders, die de kwaliteit vastleggen als bodem onder de rol van kinderopvang in de ontwikkeling van jonge kinderen. Samenwerkingspartners zorgen daarbij gezamenlijk voor de definitie en borging van deze kwaliteitskaders. Door het gezamenlijk ontwikkelen van een visie op kwaliteit bij alle afzonderlijke vormen van kinderopvang wordt ook ruimte geboden voor innovatie. Brancheorganisatie Kinderopvang wil met het IKK ook vorm geven aan deregulering, waarbij partners gezamenlijk kwaliteitskaders vaststellen die worden geborgd in wet- en regelgeving. Daarbij zou een kwaliteitstoezicht moeten ontstaan, waarbij professional en toezichthouder vanuit kwaliteitsperspectief met elkaar het gesprek aangaan over de wijze waarop kwaliteit wordt geboden.

Op dit moment kan niet gelegitimeerd worden afgeweken van kwaliteitseisen in het kader van innovatie. Alleen als een kinderopvangorganisatie al eerder gelegitimeerd mocht afwijken geldt een overgangstermijn.

§ 2.3 Kinderopvang en onderwijs

Samenwerking kinderopvang en onderwijs

De afgelopen jaren zijn steeds meer kinderopvang- en onderwijsorganisaties samen gaan werken om voor kinderen een goede aansluiting tussen kinderopvang en onderwijs te organiseren. Was de samenwerking voorheen vooral gebaseerd op het na schooltijd ophalen van kinderen voor de buitenschoolse opvang en tussenschoolse opvang, inmiddels werken kinderopvang- en onderwijsorganisaties op tal van gebieden met elkaar samen. In de loop der jaren is het besef steeds groter geworden dat kinderopvang en onderwijs met elkaar samen moeten werken om voor kinderen en ouders kwalitatief goede kindvoorzieningen, doorlopende leer- en ontwikkellijnen en sluitende dagarrangementen aan te bieden. Dit besef heeft geresulteerd in ontwikkelingen als bijvoorbeeld de Brede School, integrale kindcentra en het ontwikkelen van gezamenlijke naschoolse activiteiten voor kinderen.

Een belangrijke mijlpaal in de samenwerking tussen kinderopvang en onderwijs is de invoering van de motie Van Aartsen-Bos met ingang van augustus 2007. Deze door de Tweede Kamer aangenomen motie heeft ervoor gezorgd dat onderwijsorganisaties verplicht zijn om tussen 7.30 uur en 18.30 uur voor ouders een aanbod aan buitenschoolse opvang te organiseren, wanneer ouders daar om vragen. Veel onderwijsorganisaties hebben ervoor gekozen om hun verplichting in te vullen door samen te werken met kinderopvangorganisaties die buitenschoolse opvang bieden en een aanbod aan buitenschoolse opvang kunnen organiseren dat aansluit bij de wensen van ouders. Daarvoor hebben veel kinderopvangorganisaties een ruimte voor buitenschoolse opvang in basisscholen in gebruik. Het gebruik van klaslokalen als ruimte voor buitenschoolse opvang is vrij groot en met de ontwikkeling van Brede Scholen en integrale kindcentra krijgen kinderopvangorganisaties steeds meer hun eigen ruimte in onderwijsgebouwen.

Kinderopvang- en onderwijsorganisaties hebben elkaar in toenemende mate nodig. De bevolkingssamenstelling verandert (ontgroening in krimpgebieden en sterkere diversiteit in grote steden) en er is een sterkere concurrentie tussen basisscholen om kinderen als leerling aan zich te binden. Met het oog op deze ontwikkelingen is het steeds belangrijker om voor kinderen en hun ouders sluitende dagarrangementen en doorlopende leer- en ontwikkellijnen te organiseren én kennis over betrokken leerlingen uit te wisselen in de vorm van kinddossiers.

Ontwikkelingen waar kinderopvang- en onderwijsorganisaties op dit moment gezamenlijk aan werken zijn:

- Ontwikkelen van sluitende dagarrangementen, waarbij er voor ouders en kinderen een goed aanbod van onderwijs en opvang ontstaat, zodat het combineren van arbeid en zorg voor ouders vergemakkelijkt wordt;
- Ontwikkelen van doorlopende leer- en ontwikkellijnen, zodat er zowel op de kinderopvanglocatie als op de betrokken basisschool een gelijkwaardig pedagogisch klimaat ontstaat en voor leerlingen de overgang van opvang naar basisonderwijs wordt vergemakkelijkt;

- Het optimaliseren van continuroosters voor basisscholen: steeds meer basisscholen stappen over op continuroosters, waarbij de lange middagpauze vervalt en de onderwijstijd eerder stopt en het kinderopvangaanbod hierop aansluit;
- Het tegengaan van effecten van krimp in dunbevolkte gebieden, onder andere door te zorgen voor een kwalitatief sterk aanbod van kindvoorzieningen binnen een bepaald verzorgingsgebied;
- Samenwerking op het gebied van Voor- en Vroegschoolse Educatie (VVE), peuterspeelzaalwerk en instroom van jonge kinderen in het basisonderwijs, onder andere via de Lokaal Educatieve Agenda (LEA). De LEA is een belangrijk instrument voor gemeenten om samen met onderwijs, kinderopvang en peuterspeelzaalwerk doelen te stellen en te realiseren rondom VVE en instroom in het basisonderwijs;
- Samenwerking rondom het gezamenlijk organiseren van naschoolse activiteiten.

Brede Scholen

Sinds een aantal jaren worden er in steeds meer gemeenten Brede Scholen opgericht, waarin onderwijs en andere kindvoorzieningen nauw samenwerken om een sluitend aanbod voor kinderen en ouders te kunnen bieden op bijvoorbeeld het gebied van kinderopvang, naschoolse activiteiten, zorg en welzijn. In 2011 telde ons land ruim 1600 Brede Scholen in het primair onderwijs⁵. De Brede School kan bestaan uit een hecht samenwerkingsverband van diverse partijen, waaronder vaak een kinderopvangorganisatie. In veel gevallen zijn partijen ook fysiek bijeengebracht in een schoolgebouw, waar naast het basisonderwijs ook samenwerkingspartners gevestigd zijn. De invulling van een Brede School is lokaal maatwerk en verschilt dan ook per gemeente of zelfs per wijk in een grote stad.

Brancheorganisatie Kinderopvang ondersteunt de ontwikkeling van Brede Scholen, omdat de Brede School, in al zijn verschijningsvormen, van toegevoegde waarde is voor kinderen.

Brancheorganisatie Kinderopvang is daarom ook één van de opdrachtgevers van het Landelijk Steunpunt Brede Scholen, een projectorganisatie die lokale initiatieven op het gebied van Brede Scholen ondersteunt met advies en informatie en daarnaast diverse studiedagen rondom dit thema organiseert.

Integraal kindcentrum (IKC)

Naast Brede Scholen is een IKC een belangrijke verschijningsvorm om invulling te geven aan een gezamenlijk sluitend aanbod voor kinderen. Net als een Brede School kent een IKC diverse verschijningsvormen, maar gaat een stap verder. Waar een Brede School voorziet in verschillende voorzieningen voor kinderen, werken bij een integraal kindcentrum de voorzieningen gezamenlijk aan dezelfde doelen in hetzelfde klimaat, soms in een speciaal daarvoor opgerichte organisatie. Brancheorganisatie Kinderopvang neemt deel aan het platform dagarrangementen, waarin ontwikkelingen op het gebied van Brede Scholen en integrale kindcentra aan bod komen.

Bestuurlijke samenwerking op het gebied van onderwijs

De hechte samenwerking tussen kinderopvang en onderwijs komt ook tot uitdrukking op bestuurlijk vlak. Met de PO-Raad (sectororganisatie voor het primair onderwijs) heeft Brancheorganisatie Kinderopvang goede contacten en worden regelmatig aandachtspunten of ontwikkelingen op het gebied van de samenwerking tussen kinderopvang en onderwijs besproken.

De contacten met de PO-Raad resulteerden onder andere in de gezamenlijke position paper Kinderopvang-Onderwijs-Welzijn van Brancheorganisatie Kinderopvang, PO-Raad en MOgroep uit maart 2013. In deze position paper pleiten de drie partijen gezamenlijk voor het realiseren van een preventieve basisvoorziening voor jonge kinderen, het tegengaan van ontwikkelingsachterstanden en harmonisatie van de financiering van voorschoolse voorzieningen. De gezamenlijke visie, zoals naar voren gebracht in het position paper, draagt bij aan een verdere verbetering van het stelsel aan kindvoorzieningen in Nederland. Nu is er veel versnippering in voorzieningen en is lokaal maatwerk bieden niet altijd even goed mogelijk. Door harmonisatie van financiering, bevordering van samenwerking en het bieden van een basisvoorziening kan het stelsel sterk verbeterd worden.

⁵ Bron: Jaarbericht Brede Scholen 2011, Oberon, januari 2012.

Regelingen experimenten dagarrangementen

Medio 2013 zijn er twee experimenten op het gebied van dagarrangementen: de pilot gemeentebrede dagarrangementen en het experiment integrale dagarrangementen.

De pilot gemeentebrede dagarrangementen wordt uitgevoerd in de gemeenten Nijmegen, Wychen en Zaanstad. Deze pilot heeft tot doel om uitvoeringsproblemen te signaleren en weg te nemen, onder andere op het gebied van organisatie, juridische en financiële aspecten. De drie deelnemende gemeenten wisselen de door hen ervaren knelpunten en oplossingen met elkaar uit. Het experiment integrale dagarrangementen staat open voor vijftien samenwerkingsverbanden van onderwijs- en kinderopvangorganisaties om lokaal integrale dagarrangementen te organiseren. Gedurende deze experimenteerfase mogen deelnemende organisaties onderbouwd en in overleg met de GGD afwijken van de kwaliteitsregels. Doel van dit experiment is om te monitoren welk effect integrale dagarrangementen hebben op de arbeidsparticipatie, onderwijsprestaties, het welbevinden van leerlingen en tevredenheid van ouders, leraren en pedagogisch medewerkers. Het experiment loopt tot en met 2016, samenwerkingsverbanden kunnen zich tot 1 mei 2014 aanmelden voor het experiment.

Naast de experimenten rondom dagarrangementen worden er op dit moment een aantal pilots uitgevoerd rondom onderwijstijden en startgroepen:

Pilot flexibele onderwijstijden

In deze pilot wordt onderzocht wat de effecten zijn van het verder flexibiliseren van de onderwijstijd op onder andere de onderwijskwaliteit en arbeidsparticipatie. Scholen mogen binnen dit experiment afwijken van de wettelijke regels voor onderwijstijd in het primair onderwijs.

Pilot startgroepen

Binnen deze pilot wordt onderzocht of de leeromgeving van de basisschool peuters met een risico op een taalachterstand kan stimuleren in hun ontwikkeling zodat hun prestaties op de basisschool kunnen verbeteren. De regie hierbij is in handen van het schoolbestuur, de kinderen in een startgroep verblijven fysiek in het kinderdagverblijf of de peuterspeelzaal. Een intensieve samenwerking tussen de kinderopvangorganisatie of peuterspeelzaal en de school is vereist.

Monitor vijf-gelijkedagenmodel

Bij deze monitor wordt in de periode 2011-2014 onderzocht welke effecten er zijn bij het gebruik van het vijf-gelijkedagenmodel voor het onderwijs, de arbeidsparticipatie en het gebruik en de kosten van kinderopvang.

§ 2.4 Ontwikkelingen in en rondom de kinderopvangsector

Peuterspeelzalen/ VVE

Het kabinet zet sterk in op verdere harmonisering van kinderopvang en peuterspeelzaalwerk. In het regeerakkoord is opgenomen dat de financiering van het peuterspeelzaalwerk onder de Wet kinderopvang zal vallen. De gemeentelijke financiering wordt hierbij meegenomen. In het regeerakkoord staat hierover: 'Om onderlinge afstemming van onderwijs, peuterspeelzaalwerk en kinderopvang te optimaliseren wordt de financiering van het peuterspeelzaalwerk onder de Wet kinderopvang gebracht. Daarbij zal de bestaande gemeentelijke financiering worden betrokken. Belemmeringen voor samenwerking zullen in de lopende pilots worden weggenomen. De bestaande minimumeisen aan voor- en vroegschoolse educatie worden onderdeel van de afspraken. Financieringsstromen stemmen we op elkaar af.'

De invloed van gemeenten op het peuterspeelzaalwerk zal met het wegvallen van de gemeentelijke financiering ook sterk verminderen. Het kabinet komt daarom in het derde kwartaal van 2013 met een beleidsbrief over VVE en voorschoolse kindvoorzieningen.

Het is dan ook te verwachten dat het peuterspeelzaalwerk op termijn vooral door kinderopvangorganisaties zal worden aangeboden in de vorm van peuteropvang. Met deze nieuwe invulling van de financiering van het peuterspeelzaalwerk zal de rol van gemeenten rondom peuterspeelzaalwerk kleiner worden.

In veel gemeenten is inmiddels al sprake van harmonisatie van peuterspeelzaalwerk en kinderopvang. In deze gemeenten is het peuterspeelzaalwerk omgevormd tot peuteropvang en onderdeel van kinderopvangorganisaties geworden.

Het kabinet zet extra middelen (95 miljoen euro) in voor de 37 grootste gemeenten (G37) voor versterking en verbetering van de kwaliteit en de effecten van VVE voor de voorschoolse periode. Eén van de eisen hierbij is dat pedagogisch medewerkers een taalniveau van 3F moeten hebben. Het Rijk stelt hierbij dat 90 procent van deze pedagogisch medewerkers eind 2015 aan deze eis moet voldoen. Het gaat hierbij om ongeveer 4.500 pedagogisch medewerkers. Een andere eis is de verplichte inzet van medewerkers met een hbo-niveau. Om alle betrokken partijen te ondersteunen bij de uitvoering van deze afspraken zijn diverse ondersteuningstrajecten opgestart. Brancheorganisatie Kinderopvang en MOgroep ondersteunen werkgevers binnen de G37 om invulling te geven aan deze bestuursafspraken, knelpunten te definiëren en met oplossingen te komen. Daarnaast is 5 miljoen euro beschikbaar om de overige gemeenten te ondersteunen. Naar verwachting wordt in een beleidsbrief in het derde kwartaal van 2013 nader ingegaan op Voor- en Vroegschoolse Educatie en voorschoolse kindvoorzieningen.

Regeerakkoord en jeugdzorg

Ook op het gebied van de (jeugd)zorg zijn forse veranderingen aangekondigd in het regeerakkoord. Het stelsel voor jeugdzorg zal ingrijpend worden veranderd, waarbij gemeenten de verantwoordelijkheid krijgen voor de kwaliteit en organisatie van jeugdzorg. Er zal een omslag worden gemaakt naar preventie en vroegtijdige ondersteuning. Ook zal meer een beroep worden gedaan op de 'eigen kracht' van jeugdigen en ouders bij de aanpak van problemen. Deze veranderingen zullen ook impact hebben op de kinderopvangsector. Zo is één van de speerpunten in de nieuwe aanpak van jeugdzorg het versterken van het opvoedkundig klimaat op plekken waar kinderen komen, waaronder kinderopvang. De kinderopvangsector zal worden betrokken bij preventieve maatregelen en de signalering van problemen met jeugdigen.

Toezicht in de kinderopvangsector

De afgelopen jaren hebben het ministerie van SZW, de GGD en gemeenten het risicogestuurd toezicht toegepast. Bij het risicogestuurd toezicht wordt de nadruk gelegd op inspecties van locaties en organisaties die in het verleden minder goed tot slecht scoorden bij inspecties door de GGD. Zo worden locaties die al enige jaren goed scoren tijdens inspecties minder frequent geïnspecteerd dan locaties die tijdens inspecties minder goed scoorden. Het risicogestuurd toezicht zal verder worden uitgewerkt en worden verbeterd, zo valt uit het regeerakkoord op te maken. 'Streng waar nodig, zelf verantwoordelijk waar kan', zo staat in het regeerakkoord weergegeven. Duidelijk is dat het kabinet een beroep zal doen op zelfregulering, maar ook sterk zal inzetten op strenge handhaving van overtredingen van wet- en regelgeving.

Positie van ouders

Het kabinet zet in op een verdere versterking van de positie van ouders in de kinderopvang. Enerzijds wordt het adviesrecht van oudercommissies op de prijs losgelaten en wordt het adviesrecht van oudercommissies op pedagogisch beleid versterkt. De versterking zit vooral in vaste momenten voor advies en evaluatie van pedagogische beleidsplannen. Anderzijds wordt het klachtrecht ondergebracht in de Wet kinderopvang en komen er bindende uitspraken voor alle kinderopvangorganisaties, zowel op gebied van overeenkomsten en voorwaarden als op gebied van kwaliteit en bejegening. Er komt één geschilleninstantie, waar ouders terecht kunnen voor informatie, advies, klachtenafhandeling en bindende geschillenafhandeling. Het kabinet verwacht in het derde kwartaal van 2013 een wetsvoorstel hiertoe in te dienen bij de Tweede Kamer, dat dan medio 2014 van kracht moet worden.

Heffen van leges door gemeenten

Gemeenten kunnen op wettelijke grond leges heffen voor de aanvraag tot het in exploitatie mogen nemen van een nieuwe locatie voor dagopvang, buitenschoolse opvang en gastouderopvang of het starten van een gastouderbureau. Medio juli 2013 telde Brancheorganisatie Kinderopvang zo'n 85 gemeenten die leges heffen op het gebied van kinderopvang.⁶ De legesheffing mag slechts een

⁶ Een overzicht van gemeenten met leges is te vinden op de website van Brancheorganisatie Kinderopvang.

kostendekking van zaken als inspectie van een nieuwe locatie en inschrijving in het Landelijk Register Kinderopvang en Peuterspeelzalen (LRKP) zijn. Steeds meer gemeenten heffen deze leges. De kosten lopen daarbij sterk uiteen: van enkele tientallen euro's tot in het uiterste geval bedragen van bijna 2400 euro om een nieuwe locatie of nieuw gastouderbureau te registreren. Brancheorganisatie Kinderopvang heeft een sterke lobby gevoerd tegen de legeskosten en met succes: een aantal gemeenten hebben de hoogtes van hun leges onder druk van de minister moeten aanpassen en met invoering van de Wijzigingswet Kinderopvang 2013 is het sinds 1 juli 2013 verboden om leges te heffen voor het wijzigen van registraties in het LRKP. Brancheorganisatie Kinderopvang blijft scherp letten op leges en blijft voor dit onderwerp onverminderd aandacht vragen bij de landelijke politiek, VNG en in contacten met gemeenten.

Kostprijs en flexibiliteit in contracten tussen ouders en kinderopvang

Al langere tijd is er een discussie over de afname van het aantal weken kinderopvang en de kostprijs voor de ondernemer. Ouders snappen vaak niet waarom zij moeten betalen voor uren en dagen waarop zij geen kinderopvang afnemen. De politiek wil geen kinderopvangtoeslag uitbetalen over dagen waarop ouders geen kinderopvang afnemen. In 2011 kondigde toenmalig minister Kamp van SZW een wetsvoorstel aan waardoor vanaf 2013 feestdagen niet meer in rekening in de berekening van de uurprijs zouden mogen worden betrokken. Dit wetsvoorstel is niet doorgedaan. Daarvoor in de plaats is de discussie gekomen over het aantal weken per jaar en uren per dag die kinderopvangorganisaties aan ouders in rekening mogen brengen. Minister Asscher heeft de wens geuit dat kinderopvangorganisaties een 48-wekencontract invoeren. Dit vanuit het idee dat ouders niet de volle 52 weken gebruik maken van kinderopvang en ouders vier weken wettelijk verplichte vakantie per jaar hebben.

Inmiddels zijn er door Brancheorganisatie Kinderopvang en het ministerie van SZW gesprekken gevoerd over dit onderwerp, die vooralsnog niet hebben geleid tot voor beide partijen bevredigende resultaten. Indien minder uren of weken in rekening worden gebracht gaat de prijs per uur omhoog, de kosten voor de ondernemer blijven immers gelijk. Dat zou uiteindelijk betekenen dat ouders langs een omweg toch meer moeten gaan betalen voor dezelfde hoeveelheid opvang. Het ministerie en Brancheorganisatie Kinderopvang zullen verdere gesprekken voeren rondom kostprijs en flexibiliteit in contracten tussen kinderopvangorganisaties en ouders om te bezien hoe de ongewenste effecten kunnen worden beperkt.

Belastingdienst / één rekeningnummer, horizontaal partnerschap

Per 1 januari 2014 wordt door de Belastingdienst het één rekeningnummer-principe ingevoerd. Dit houdt in dat de burger voor alle toeslagen nog maar één rekeningnummer mag gebruiken. Hierdoor zou de kinderopvang niet meer rechtstreeks toeslag kunnen ontvangen, zoals nu in veel gevallen gebeurt. Kinderopvangorganisaties kunnen hierop een uitzondering krijgen, maar moeten wel voldoen aan stringente voorwaarden. Kinderopvangorganisaties moeten hiervoor een convenant afsluiten met de Belastingdienst en zijn hoofdelijk aansprakelijk voor de door hen ontvangen kinderopvangtoeslag, ofwel ze sluiten een extra convenant af en voldoen aan extra eisen, waardoor de hoofdelijke aansprakelijkheid vrijwel nihil is; alleen als de organisatie verwijtbaar handelt.

Ondernemersklimaat

Het ondernemersvertrouwen is van groot belang voor de ontwikkeling van de kinderopvangsector. De kinderopvangsector is een belangrijke partner in de ontwikkeling van kinderen, waardoor het van groot belang is dat er continue investeringen plaatsvinden op het gebied van kwaliteit en innovatie. Bijzonder is dat kinderopvangorganisaties ook in deze voor hen turbulente tijden doorgaan met het initiëren van innovatie en kwaliteit. De financiële ruimte is hierbij voor veel organisaties echter beperkt.

Tot 2011 investeerden veel kinderopvangorganisaties nog in nieuwe capaciteit of vernieuwing van bestaande huisvesting. Door vraaguitval en onzekerheden rondom het overheidsbeleid voor de kinderopvangtoeslag vinden er weinig investeringen meer plaats op het gebied van huisvesting of capaciteitsuitbreiding. Bij veel organisaties is juist sprake van een tegenovergestelde ontwikkeling: het aantal groepen wordt verminderd of locaties worden zelfs gesloten, waardoor de capaciteit vermindert. Resultaten in het benchmarkonderzoek geven deze ontwikkeling weer.

Aan de andere kant worden de eisen vanuit wet- en regelgeving steeds strikter. De ruimte om beargumenteerd af te wijken is vervallen. Incidenten leiden tot symbolische gelegenhedswetgeving die lastig is in te voeren in de praktijk. Gemeenten wentelen eigen bezuinigingsopgaven af op ondernemers.

2013 is een zwaar jaar voor de kinderopvangsector. Er is sprake van een verhoogd aantal faillissementen, de omzet neemt af en noodzakelijk rendement vermindert of is zelfs negatief. Dit leidt bij diverse organisaties al tot krimp in capaciteit en/of personeelsbestand. Het ondernemersklimaat is dan ook niet positief te noemen. Veel kinderopvangorganisaties geven aan ontevreden te zijn over het kabinetsbeleid van de afgelopen jaren, dat veel veranderingen met zich mee heeft gebracht. Kinderopvangorganisaties vragen dan ook om een duidelijke meerjarige visie van het kabinet op het gebied van kinderopvang en de rust om de komende jaren te werken aan kwaliteit en verdere professionaliteit in de sector.

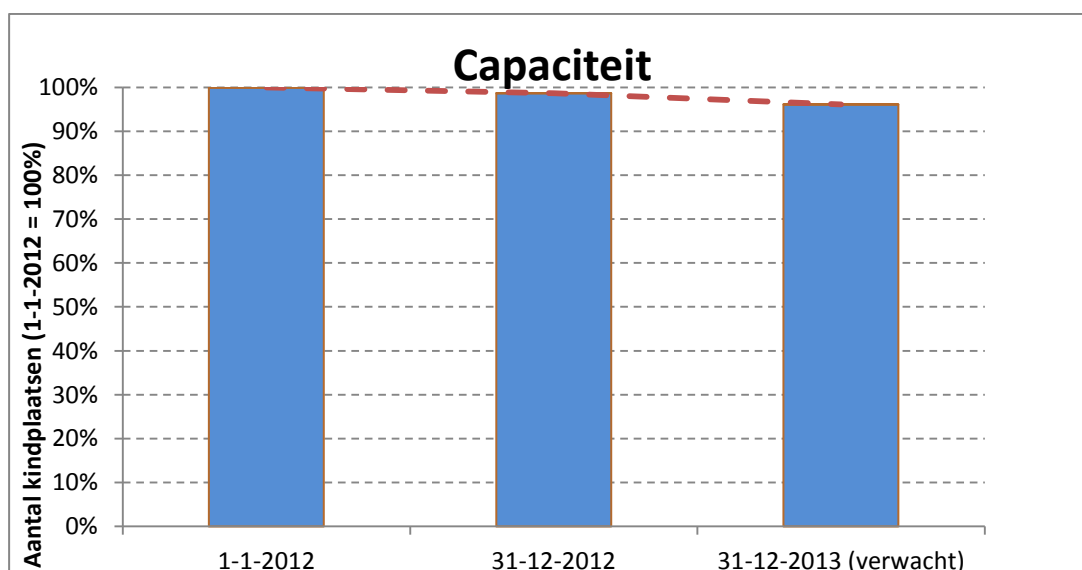
DEEL II: resultaten benchmarkonderzoek en onderzoek governance kinderopvangsector

3. CAPACITEIT

Ontwikkelingen in de capaciteit

Capaciteit wordt in de kinderopvangsector gemeten aan de hand van het aantal kindplaatsen. Door forse inspanningen van ondernemers is het aantal kindplaatsen in de afgelopen jaren sterk gegroeid. Met name het aantal kindplaatsen in de buitenschoolse opvang groeide relatief sterk. In maart 2013 telde de kinderopvangsector 472.549 kindplaatsen⁷ dag- en buitenschoolse opvang. Inmiddels is een fase van vraaguitval en krimp ingezet, een fase die van invloed is op de capaciteit in de kinderopvang. Gezien het feit dat een behoorlijk aantal kinderopvangorganisaties reorganiseren en groepen en locaties sluiten, is de verwachting dat de capaciteit de komende jaren zal dalen. De resultaten uit het benchmarkonderzoek ondersteunen deze verwachting. In totaal hebben 245 organisaties antwoord gegeven op de vragen in dit onderdeel.

Aan respondenten is gevraagd ontwikkelingen rondom hun capaciteit weer te geven volgens inschrijving in het Landelijk Register Kinderopvang en Peuterspeelzalen (LRKP). Daarnaast is ondernemers gevraagd verdeling van hun capaciteit naar type opvang weer te geven.

Figuur 3.1 Ontwikkeling in de tijd van capaciteit sector (% kindplaatsen). Capaciteit op peildatum 01-01-2012 is 100%.

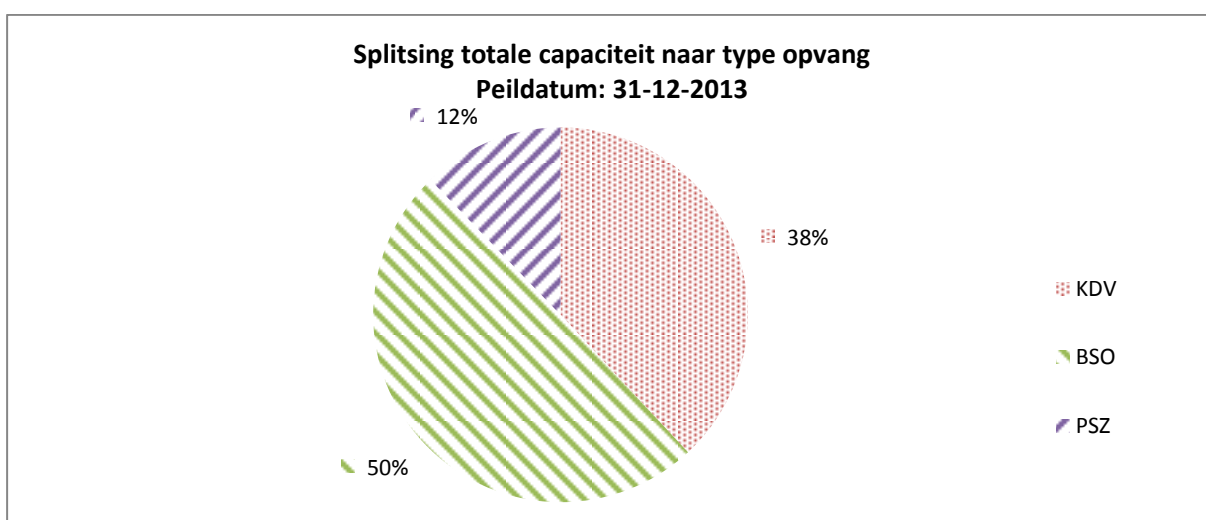
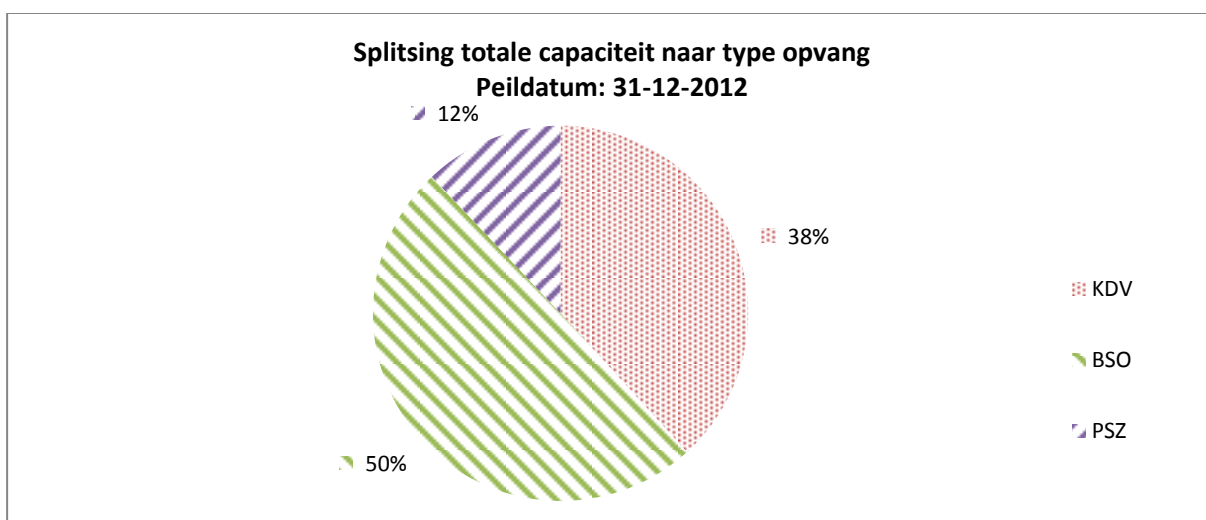
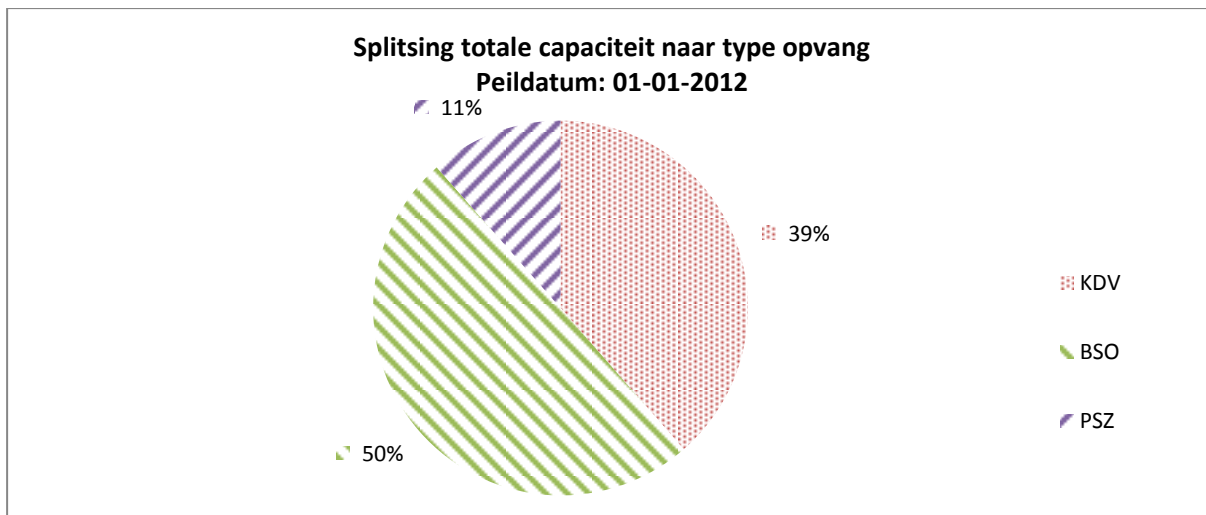
In bovenstaand figuur is de ontwikkeling van de capaciteit (in kindplaatsen) in de periode van 1 januari 2012 (gerealiseerde capaciteit) tot en met 31 december 2013 (verwachte capaciteit) weergegeven. De gerealiseerde capaciteit aan kindplaatsen op 1 januari 2012 en 31 december 2012 is gelijk aan de inschrijving in het LRKP.

Datum	Capaciteit (%)	Vershil t.o.v. peildatum (%)
1-1-2012	100%	
31-12-2012	99%	-1%
31-12-2013	96%	-4%

Tabel 1 Ontwikkeling capaciteit in percentages en percentueel verschil ten opzichte van peildatum 01-01-2012.

De figuur en de tabel maken duidelijk dat er vanaf 1 januari 2012 sprake is van een lichte daling van de capaciteit. Deze ontwikkeling zet zich de komende jaren voort. Er is echter een kanttekening te maken bij deze cijfers: de capaciteit in het LRKP daalt niet in gelijke tred met de vraaguitval. Organisaties kunnen daarnaast zelf een lagere feitelijke capaciteit aanhouden dan in het LRKP vermeld is.

⁷ Bron: analyse Brancheorganisatie Kinderopvang van Landelijk Register Kinderopvang en Peuterspeelzalen, maart 2013.

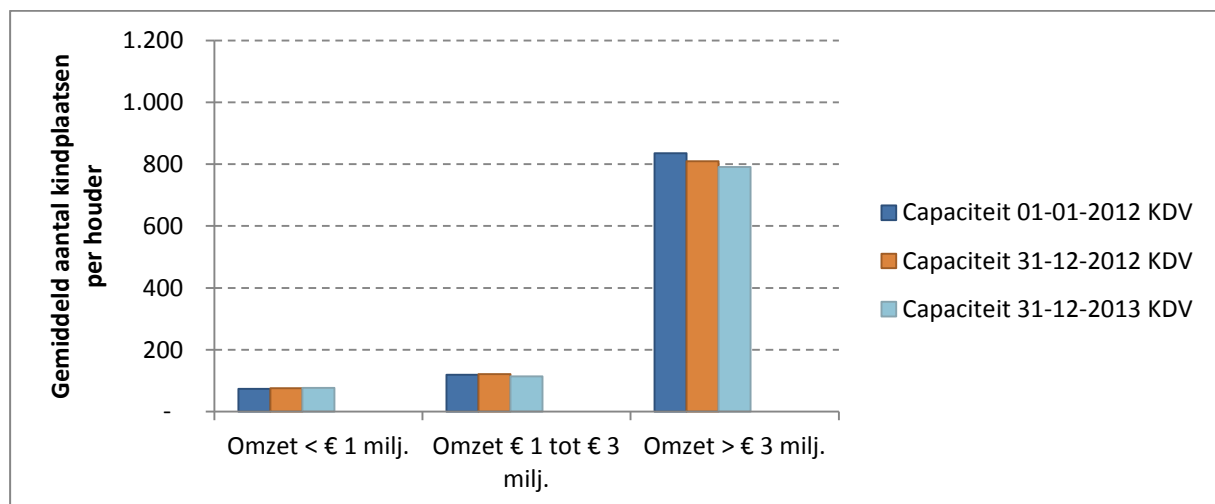
Figuur 3.2 Verdeling capaciteit kindplaatsen (%) naar dagopvang, buitenschoolse opvang en peuterspeelzaalwerk over tijd. Peildatum is 1 januari 2012 (100%).

Respondenten verwachten gemiddeld een daling van vier procent voor de totale capaciteit op 31 december 2013 ten opzichte van de capaciteit op peildatum 1 januari 2012. De daling komt

gelijkelijk ten laste van de capaciteit aan dagopvang en buitenschoolse opvang, in figuur 3.2 is dit verder weergegeven.

Een groot deel van de kinderopvangorganisaties biedt verschillende vormen van kinderopvang aan, maar er zijn ook organisaties die slechts één vorm van kinderopvang aanbieden. Hoe de verdeling van de capaciteit naar opvangsoort gemiddeld is, wordt in figuur 3.2 weergegeven. Het grootste deel dat respondenten aan kindplaatsen aanbiedt, bestaat uit kindplaatsen buitenschoolse opvang (50% gedurende de periode 2012-2013). Dit percentage verandert in de loop van de tijd niet. Wel neemt het percentage dagopvang als onderdeel van de totale capaciteit iets af, van 39 procent op 1 januari 2012 naar (verwachting) 38% op 31 december 2013. Het aandeel kindplaatsen peuterspeelzalen neemt gedurende deze periode licht toe, van 11 procent op 1 januari 2012 naar (verwachting) 12% op 31 december 2013.

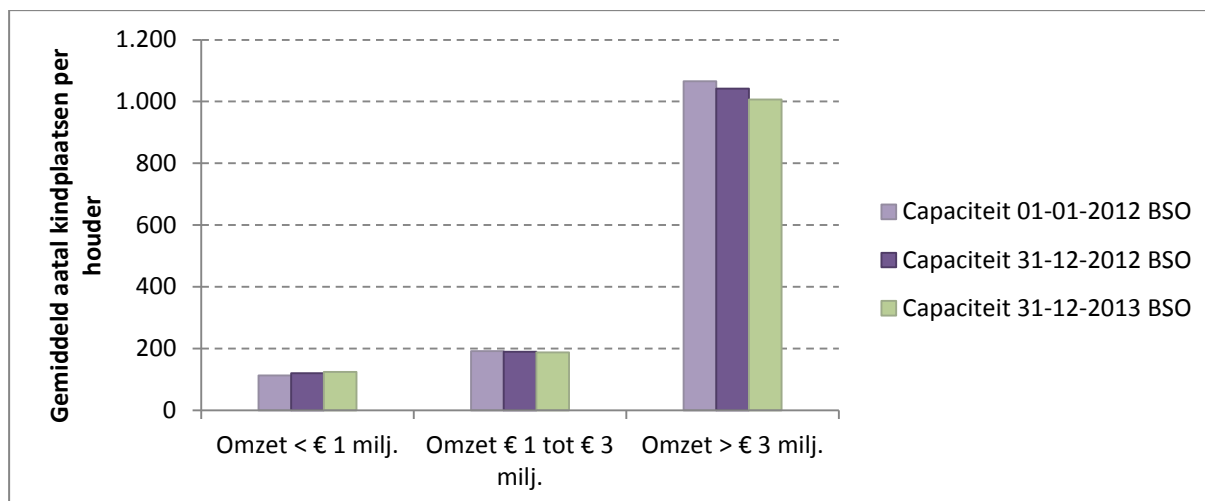
Deze verandering in de verdeling van capaciteit kindplaatsen naar opvangsoort betekent niet dat de capaciteit van het peuterspeelzaalwerk zal toenemen. Het aantal kindplaatsen peuterspeelzaalwerk zal echter de komende jaren naar de verwachting van de respondenten gelijk blijven. De verandering in de verdeling van capaciteit kindplaatsen naar opvangsoort is te wijten aan de afname van het aantal kindplaatsen dag- en buitenschoolse opvang.

Figuur 3.3 Gemiddeld aantal kindplaatsen dagopvang per houder naar grootteklasse in de tijd

In bovenstaande figuur wordt de gemiddelde capaciteit aan kindplaatsen dagopvang naar grootteklasse (omzetcategorie) en tijd weergegeven. Zichtbaar is dat kleine organisaties een nagenoeg gelijkblijvend aantal kindplaatsen dagopvang verwachten, bij middelgrote organisaties de eerste tekenen van krimp in capaciteit zichtbaar zijn, terwijl bij grote organisaties een sterke daling van het aantal kindplaatsen dagopvang verwacht wordt. Voor een deel is deze ontwikkeling te verklaren uit het feit dat grote organisaties door hun omvang meer last hebben van vraaguitval dan kleine organisaties en dat er voor grote organisaties meer mogelijkheden zijn om de capaciteit te verminderen (groepen verminderen, locaties sluiten).

Er is aan de hand van deze figuur duidelijk sprake van een fase van consolidatie bij kleine en middelgrote organisaties (geen groei meer, zoals dat in voorgaande jaren veelvuldig zichtbaar was) en krimp in capaciteit bij grote organisaties. Gecombineerd met gegevens uit de vraaguitvalenquête van Brancheorganisatie Kinderopvang hebben alle soorten kinderopvangorganisaties (van klein tot groot) last van vraaguitval.

Figuur 3.4 Gemiddeld aantal kindplaatsen buitenschoolse opvang per houder naar grootteklasse in de tijd

De verschillende omzetcategorieën hebben elk een verschillende verwachting ten aanzien van de gemiddelde capaciteit buitenschoolse opvang per houder. Zo verwachten kleine organisaties gemiddeld nog een zeer lichte stijging van de capaciteit kindplaatsen buitenschoolse opvang per houder, terwijl middelgrote organisaties een gelijkblijvend aantal verwachten en er bij grote organisaties sprake is van krimp.

Wanneer de eerder genoemde cijfers rondom capaciteit worden afgezet tegen cijfers rondom vraaguitval en gebruik van kinderopvangtoeslag, ontstaat een compleet beeld van welke effecten vraaguitval heeft op de capaciteit.

Het beeld over de gehele linie van kinderopvangorganisaties dat de capaciteit wordt verminderd, is in lijn met andere cijfers rondom vraaguitval en gebruik van kinderopvang. Uit cijfers (cijferbrief 7 juni 2013) van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) blijkt dat het aantal kinderen dat gebruik maakt van kinderopvang afneemt en ook uit de vraaguitvalenquête van Brancheorganisatie Kinderopvang blijkt dat de bezetting van het aantal kindplaatsen sterk terugloopt.

In onderstaande tabel zijn de cijfers uit de cijferbrief rondom het gebruik van kinderopvangtoeslag weergegeven:

Jaar	2011	2012	1 ^e kwartaal 2013
Aantal kinderen met kinderopvangtoeslag	738.000	709.000	660.000 ⁸

Tabel 2 Aantal kinderen met kinderopvangtoeslag in de periode 2011 tot en met het eerste kwartaal van 2013

Het aantal kinderen dat gebruik maakt van kinderopvang is de afgelopen twee jaar en in het eerste kwartaal van dit jaar fors gedaald. De daling is voor het grootste deel te wijten aan bezuinigingen op kinderopvangtoeslag, in mindere mate aan werkloosheid van ouders (waardoor er geen behoefte aan kinderopvang is).

Naast de cijfers rondom het aantal kinderen met kinderopvangtoeslag, maakt de vraaguitvalenquête de omvang van de vraaguitval in de kinderopvang inzichtelijk. De vraaguitvalenquêtes van Brancheorganisatie Kinderopvang, gehouden in het eerste en tweede kwartaal van 2013, laten een beeld zien dat gelijk loopt met bovenstaande cijfers.

⁸ Dit betreft een voorlopig cijfer, cijfer kan mogelijk veranderen.

In de eerste twee kwartalen van 2013 is sprake van forse vraaguitval, zo blijkt uit onderstaande cijfers uit de vraaguitvalenquête:

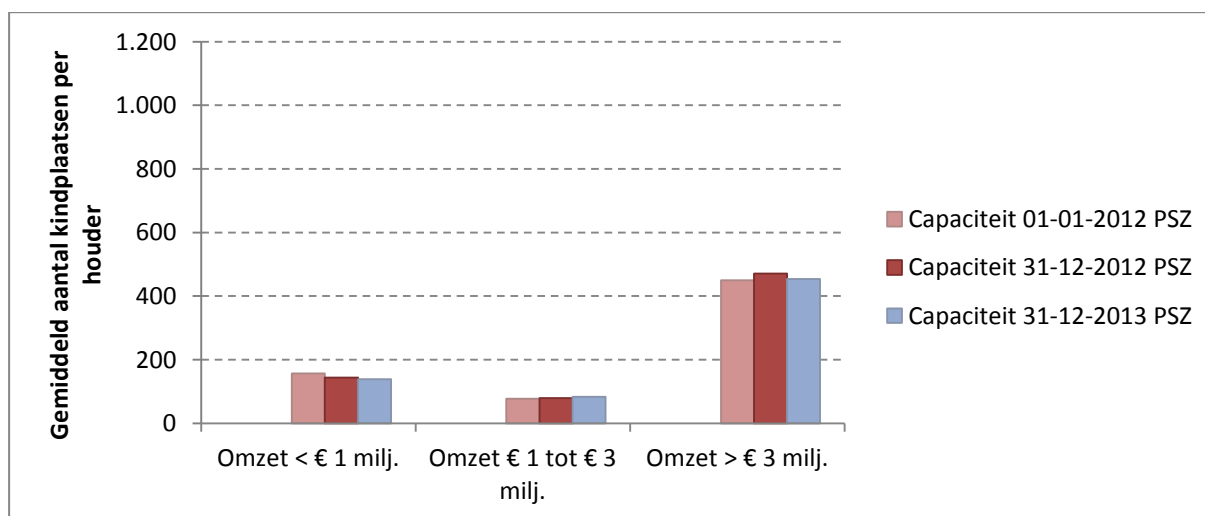
Soort opvang	Vraaguitval 1 ^e kwartaal '13	Vraaguitval 2 ^e kwartaal '13
Dagopvang	9%	7%
Buitenschoolse opvang	7%	6%

Tabel 3 Vraaguitval gedurende eerste en tweede kwartaal 2013

Bovenstaande cijfers rondom gebruik van kinderopvangtoeslag en vraaguitval laten duidelijk zien dat er sprake is van een sterke daling van het aantal kinderen dat gebruik maakt van kinderopvang. De daling van de capaciteit (als vermeld in het Landelijk Register Kinderopvang en Peuterspeelzalen) ligt echter nog niet altijd in lijn met de vraaguitval. Grote organisaties lijken al maatregelen te nemen op het gebied van capaciteitsvermindering, middelgrote en kleine organisaties lijken hier nog niet altijd mee bezig te zijn.

Opvallend is dat de vraaguitval sterker is dan dat de capaciteit afneemt. Het is goed mogelijk dat kinderopvangorganisaties een feitelijke capaciteit (een capaciteit waarop personeelsinzet is afgestemd) hanteren die kleiner is dan de capaciteit als vermeld in het Landelijk Register Kinderopvang en Peuterspeelzalen. Dit geeft ondernemers de flexibiliteit om in economisch betere tijden het aantal groepen weer te kunnen verhogen. Ook is het een mogelijkheid dat organisaties locaties met een kleiner aantal groepen open houden in verband met langdurige huurcontracten of uit concurrentieoverwegingen. Hoogstwaarschijnlijk kan gesteld worden dat de vermelde capaciteit in het Landelijk Register Kinderopvang en Peuterspeelzalen niet altijd hetzelfde is als de door de organisatie gehanteerde capaciteit.

Wanneer de capaciteit echter geen gelijke tred houdt met de vraag, ontstaan er op termijn risico's voor kinderopvangorganisaties.

Figuur 3.5 Gemiddeld aantal kindplaatsen peuterspeelzaalwerk per houder naar grootteklasse in de tijd

Veel grote kinderopvangorganisaties bieden ook peuterspeelzaalwerk aan, met name in steden. In een belangrijk aantal gevallen zijn deze organisaties ook de aanbieder met de grootste capaciteit aan kindplaatsen peuterspeelzaalwerk in de betreffende stad of gemeente. Dit terwijl kleine en middelgrote kinderopvangorganisaties voor een belangrijk deel geen aanbod aan peuterspeelzaalwerk hebben. Dit verklaart ook waarom het aanbod aan peuterspeelzaalwerk bij grote organisaties verhoudingsgewijs hoger is dan bij middelgrote of kleine kinderopvangorganisaties.

Gezien het feit dat veel peuterspeelzalen worden gesubsidieerd door gemeenten en er een redelijk constante vraag is naar peuterspeelzaalwerk (onder andere als substitutie voor kinderopvang), zien kinderopvangorganisaties over het algemeen weinig veranderingen optreden in het aanbod aan

peuterspeelzaalwerk. Kleine kinderopvangorganisaties verwachten dat het aantal kindplaatsen peuterspeelzaalwerk de komende tijd licht zal dalen, terwijl middelgrote en grote kinderopvangorganisaties verwachten dat het aantal kindplaatsen (redelijk) gelijk blijft.

Conclusie capaciteit

Kinderopvangorganisaties verwachten gemiddeld dat het aantal kindplaatsen aan dagopvang en buitenschoolse opvang in de periode 2012 - 2013 zal dalen. De eerste tekenen zijn hier al van te zien, op 31 december 2012 was de capaciteit al gedaald ten opzichte van het begin van 2012. De daling van het aantal kindplaatsen is het sterkst bij grote organisaties. Gezien de huidige sterke daling van de vraag naar kinderopvang, is de verwachting uit te spreken dat de capaciteit nog verder zal afnemen.

De cijfers rondom de capaciteit zijn echter niet geheel in lijn met de cijfers rondom vraaguitval en gebruik van kinderopvangtoeslag. De capaciteit neemt niet in gelijke tred af met de vraag naar kinderopvang. Hierdoor ontstaat voor kinderopvangorganisaties een risico: als er teveel overcapaciteit blijft bestaan, geeft dit financiële risico's (bedrijfsresultaat staat onder druk, te lang dure huurcontracten aanhouden, etc.). Deze financiële risico's kunnen (met name voor kleine kinderopvangorganisaties) gevolgen hebben voor de continuïteit.

4. FINANCIËN

De financiële gezondheid van de kinderopvangsector staat sterk onder druk. Als gevolg van bezuinigingen op de kinderopvangtoeslag en oplopende werkloosheid is er sprake van vraaguitval. De vraag naar kinderopvang is sterk gedaald ten opzichte van enkele jaren geleden. Een groot aantal kinderopvangorganisaties heeft moeten besluiten tot het samenvoegen/verminderen van groepen, het sluiten van locaties en reorganisaties. Deze ontwikkelingen werken dan ook door in de financiële gezondheid van kinderopvangorganisaties.

Een belangrijk onderdeel van het benchmarkonderzoek is de uitvraag naar financiële gegevens. Met deze gegevens kan een goed beeld worden gevormd van de financiële gezondheid van de sector en hoe ontwikkelingen van invloed zijn op de financiële positie van kinderopvangorganisaties. Dit hoofdstuk behandelt de uitkomsten van diverse vragen rondom financiële gegevens en geeft de uitkomsten weer in diverse diagrammen. In totaal hebben 152 organisaties de vragen rondom het onderdeel financiën beantwoord.

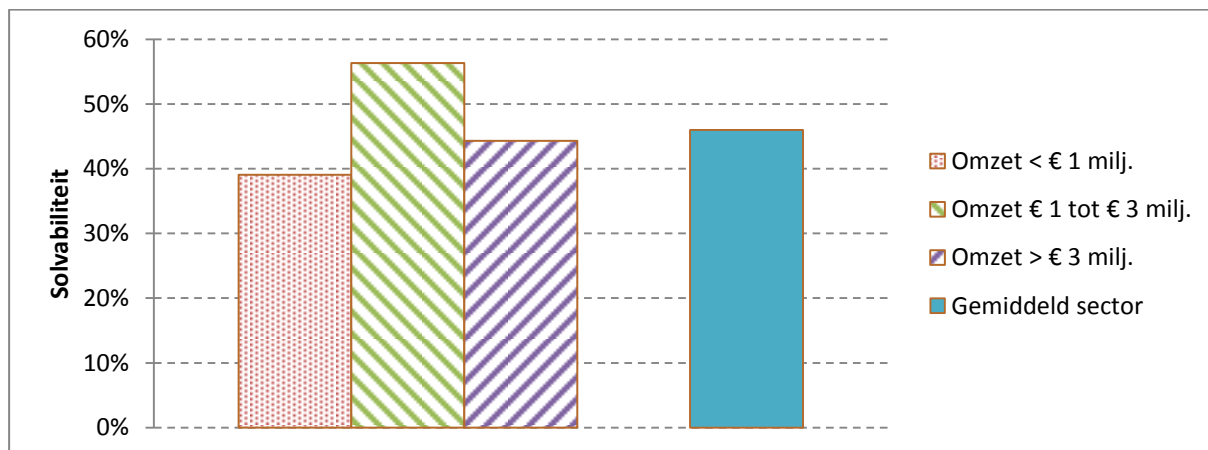
Solvabiliteit

De solvabiliteit is een belangrijk financieel kengetal. Solvabiliteit is de verhouding tussen het vreemd vermogen en het eigen vermogen op de balans. Het geeft inzicht in hoeverre de organisatie aan haar verplichtingen kan voldoen als ze zou stoppen. Daarnaast geeft solvabiliteit inzicht in hoeverre de organisatie afhankelijk is van schuldeisers.

De solvabiliteit is in dit onderzoek als volgt gedefinieerd:

$$\frac{\text{Aansprakelijk vermogen} + \text{subsidiebijtelling} - \text{vordering deelneming DGA} - \text{goodwill}}{\text{Balanstotaal} - \text{goodwill} - \text{vordering deelneming DGA}}$$

In onderstaand figuur wordt de solvabiliteit van respondenten naar grootteklasse weergegeven:

Figuur 4.1 Gemiddeld percentage solvabiliteit naar grootteklasse

De solvabiliteit is onder respondenten als goed aan te merken. Voor een gezond solvabiliteitspercentage wordt in de regel minimaal 25% tot 45% gehanteerd. PwC vermeldde in een onderzoek naar de financiële positie van de kinderopvang uit 2005 een solvabiliteitspercentage van minimaal 25% als een gezond solvabiliteitspercentage. Gemiddeld genomen vallen alle grootteklassen binnen dit minimale solvabiliteitspercentage. De middengroep (omzet 1 tot 3 miljoen euro) kent ten opzichte van de andere grootteklassen een sterker solvabiliteitspercentage.

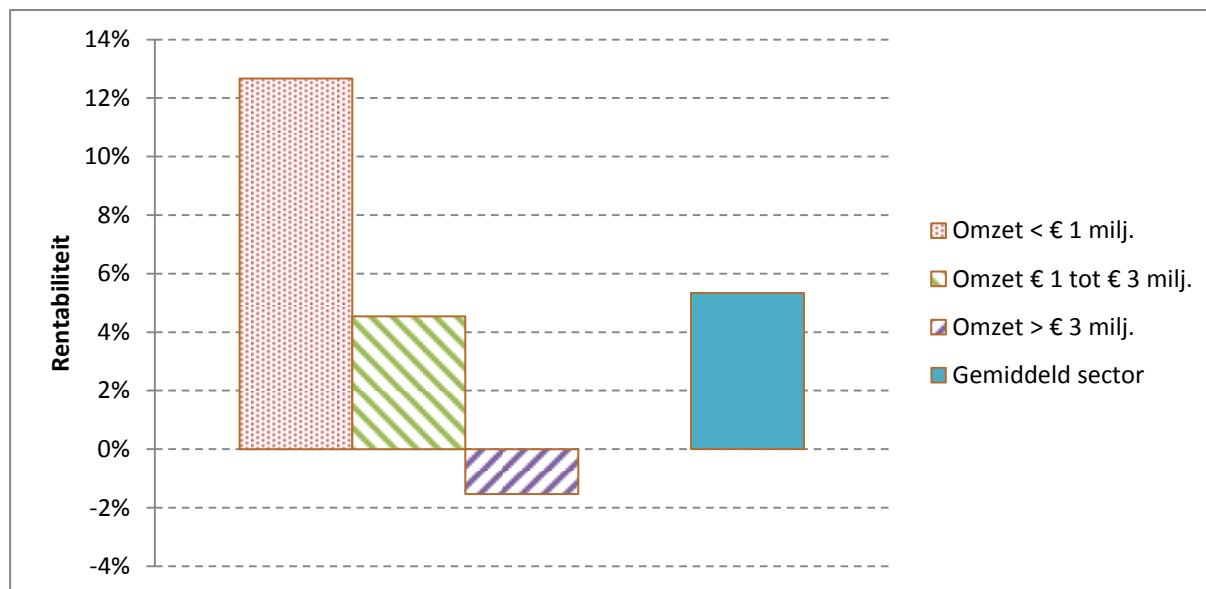
Rentabiliteit

De rentabiliteit geeft het verband weer tussen het financiële resultaat van de organisatie en de omzet. Zo wordt het verband weergegeven in hoeverre een organisatie in staat is haar kosten te beheersen en een goed financieel resultaat te behalen.

De rentabiliteit is in dit onderzoek als volgt gedefinieerd:

$$\frac{\text{(Toevoeging eigen vermogen X 100\%)}}{\text{(Omzet + overige opbrengsten + subsidies)}}$$

Onderstaande figuur geeft de rentabiliteit van de respondenten weer:

Figuur 4.2 Gemiddeld percentage rentabiliteit naar grootteklasse

In het onderzoek van PwC naar de financiële positie van kinderopvangorganisaties uit 2005 wordt een rentabiliteitspercentage van 10% vermeld. Bovenstaande resultaten laten zien dat dit percentage voor de middelgrote en met name grote organisaties tot somberheid stemt. Met de grote vraaguitval in het achterhoofd zien kinderopvangorganisaties hun omzet fors verminderen. De omzetzaling heeft gevolgen voor de rentabiliteit, als er onvoldoende mogelijkheden zijn om bijbehorende kostenreductie te realiseren (bijvoorbeeld het afstoten van gebouwen, verminderen van personeelslasten, etc). Middelgrote en grote organisaties kunnen niet gemiddeld niet aan het streefcijfer voldoen, grote organisaties daarentegen wel.

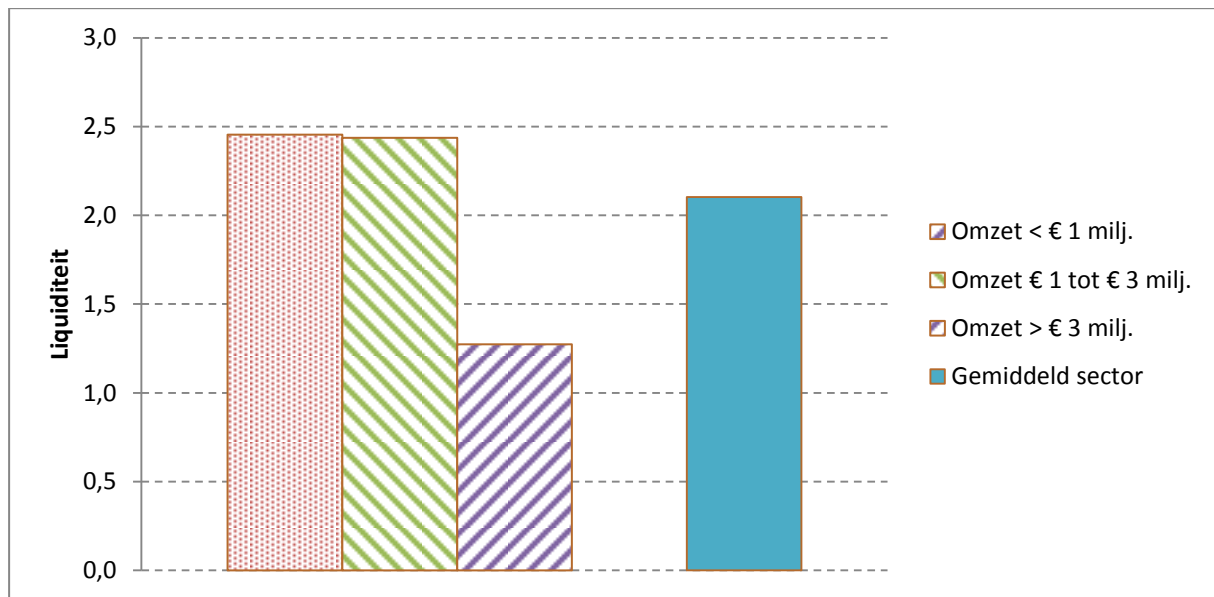
Liquiditeit

De liquiditeit geeft weer in hoeverre de organisatie in staat is om op korte termijn aan haar direct opeisbare verplichtingen te voldoen.

De liquiditeit is in dit onderzoek als volgt gedefinieerd:

$$\frac{\text{(Vlottende activa + liquide middelen)}}{\text{(Vlottende passiva)}}$$

In onderstaand figuur is het gemiddeld liquiditeitscijfer per grootteklasse weergegeven:

Figuur 4.3 Gemiddeld liquiditeitscijfer naar grootteklasse

Algemeen aanvaarde veilige norm voor de liquiditeit is een liquiditeitscijfer van 1 of hoger. Wanneer een organisatie 1 of hoger scoort kan de organisatie op korte termijn aan haar verplichtingen voldoen. In bovenstaande figuur bevinden alle grootteklassen zich boven het minimale liquiditeitscijfer van 1.

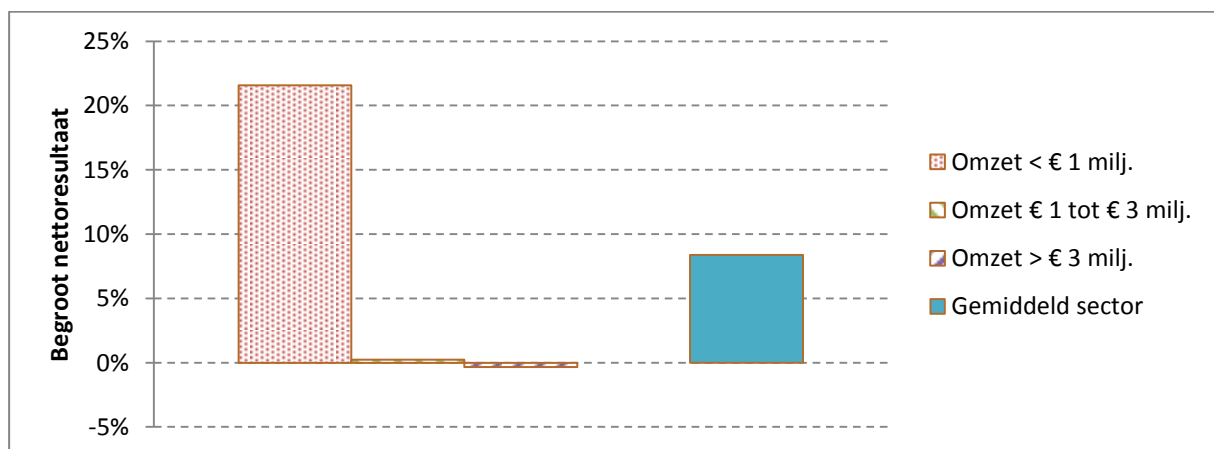
Het verschil tussen kleine en middelgrote organisaties enerzijds en grote organisaties anderzijds is groot. Alle soorten organisaties kennen een veilig liquiditeitscijfer. Gezien de hoogte van het liquiditeitscijfer bij kleine en middelgrote organisaties lijkt het er op dat er voor deze organisaties nog mogelijkheden liggen om het financieel beheer (treasurybeleid) te verbeteren.

Begroot nettoresultaat

Het begroot nettoresultaat is in dit onderzoek als volgt gedefinieerd:

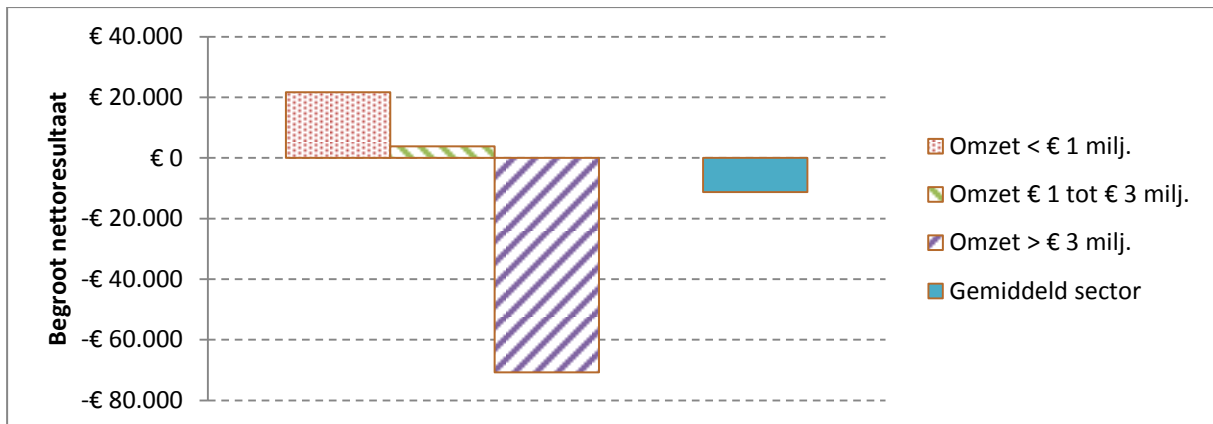
(Toevoeging eigen vermogen X 100 %)

(Omzet + overige opbrengsten + subsidies)

Figuur 4.4 Begroot nettoresultaat 2013, als percentage van de omzet

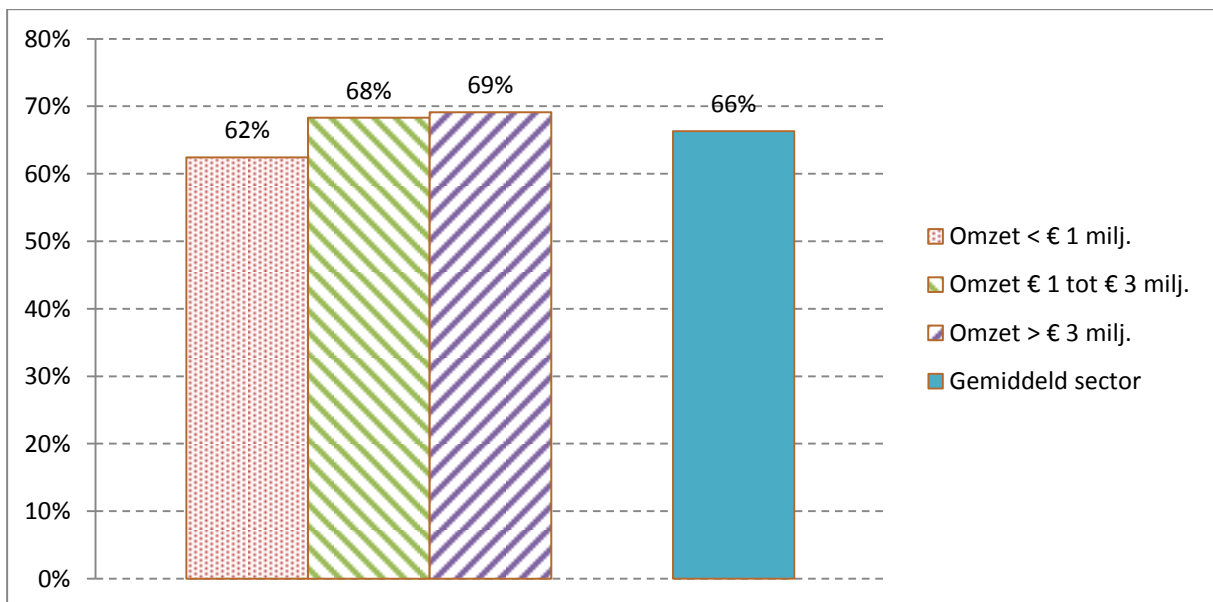
In figuur 4.4 wordt het begroot nettoresultaat weergegeven, als percentage van de omzet. Organisaties die een kleine omzet hebben, hebben een vrij hoog percentage rondom het begroot nettoresultaat. Door dit hoge percentage bij de groep kleine organisaties vertekent het gemiddelde van de sector. Het begroot nettoresultaat zit bij middelgrote organisaties rond de nullijn, bij grote organisaties is er over het algemeen sprake van een negatief begroot nettoresultaat.

Figuur 4.5 Totaal begroot nettoresultaat 2013 (in euro's)

In bovenstaand figuur is het totaal begroot resultaat weergegeven in euro's. Alhoewel kleine organisaties een hoog percentage hebben rondom het begroot nettoresultaat als aandeel van de omzet, is dit in absolute zin een relatief klein bedrag. Dit begroot nettoresultaat is tevens het bedrag dat beschikbaar is voor investeringen en opbouw van het eigen vermogen of doelreserve, wat als onderneming van belang is. Ook middelgrote organisaties kennen gemiddeld een zeer bescheiden begroot nettoresultaat. Bij grote organisaties is gemiddeld sprake van een negatief resultaat, als gevolg van vraaguitval en/of reorganisatiekosten.

Aandeel arbeidskosten in totale bedrijfskosten

Figuur 4.6 Aandeel arbeidskosten als onderdeel van de totale bedrijfskosten 2012

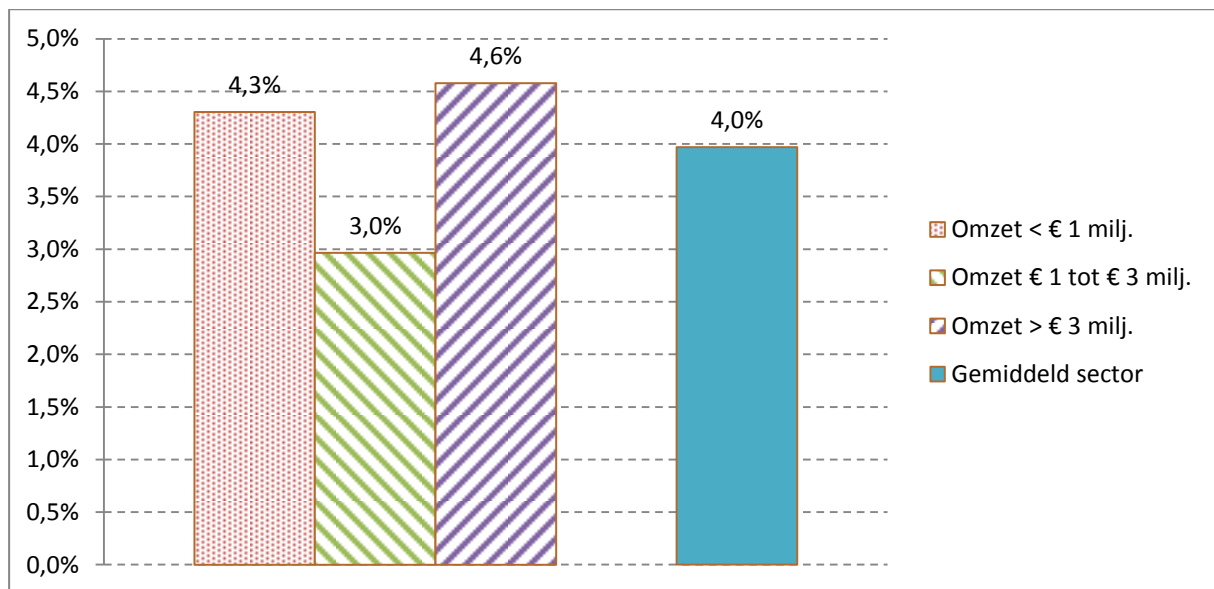
Arbeidskosten zijn een grote kostenpost voor kinderopvangorganisaties. Kinderopvang is immers een arbeidsintensieve dienst, waarbij een groot aantal pedagogisch medewerkers benodigd is. In bovenstaand figuur wordt het aandeel arbeidskosten weergegeven als percentage van de totale bedrijfskosten.

De arbeidskosten bedragen bij kinderopvangorganisaties gemiddeld rond twee derde van de totale bedrijfslasten. Bij kleine organisaties is dit aandeel iets lager, omdat er vaak minder sprake is van functiescheiding. Zo heeft de directeur van een kleine organisatie vaak meerdere taken (bijvoorbeeld tevens het verzorgen van administratie en planning), daar waar middelgrote en grote organisaties hier aparte functies voor hebben).

Het aandeel arbeidskosten als onderdeel van de totale bedrijfslasten loopt per grootteklasse niet ver uiteen. Er kan dus gesteld worden dat de grootte van een organisatie niet per definitie verschil uitmaakt in het aandeel arbeidskosten als onderdeel van de totale bedrijfslasten.

Aandeel overige personeelskosten in totale bedrijfslasten

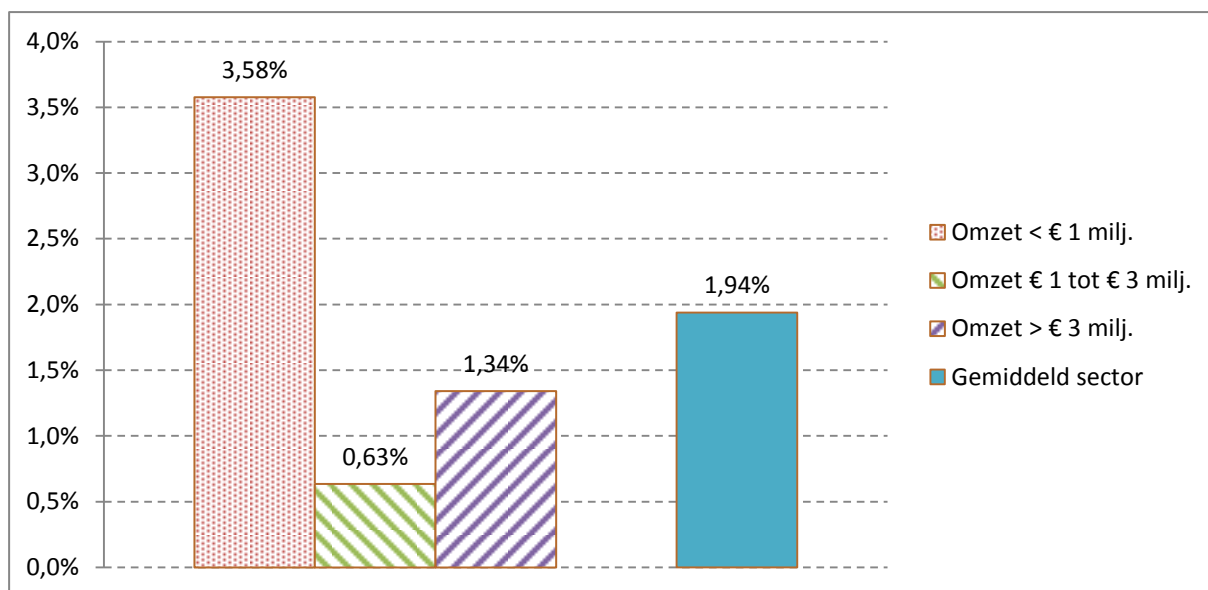
Naast reguliere arbeidskosten maken organisaties ook andere personeelskosten. Onder deze overige personeelskosten worden verstaan: kosten van inhuur van personeel, opleidingskosten, kosten voor kantine, werving en selectie en reorganisatievoorzieningen.

Figuur 4.7 Aandeel overige personeelskosten

Het percentage overige personeelskosten loopt tussen de verschillende grootteklassen uiteen. Aan deze verschillen kunnen beleidsmatige keuzes vastzitten, zoals investering in bepaalde opleidingen, het hebben van meer voorzieningen en het hebben van relatief meer kosten voor werving van personeel. Middelgrote organisaties hebben relatief minder overige personeelskosten dan kleine en grote organisaties. Mogelijke verklaring zou kunnen zijn dat middelgrote organisaties minder personeel inhuren (zie ook figuur 4.8) en dat kleine en grote organisaties bedragen reserveren voor reorganisatievoorzieningen of op dit moment reorganisaties uitvoeren.

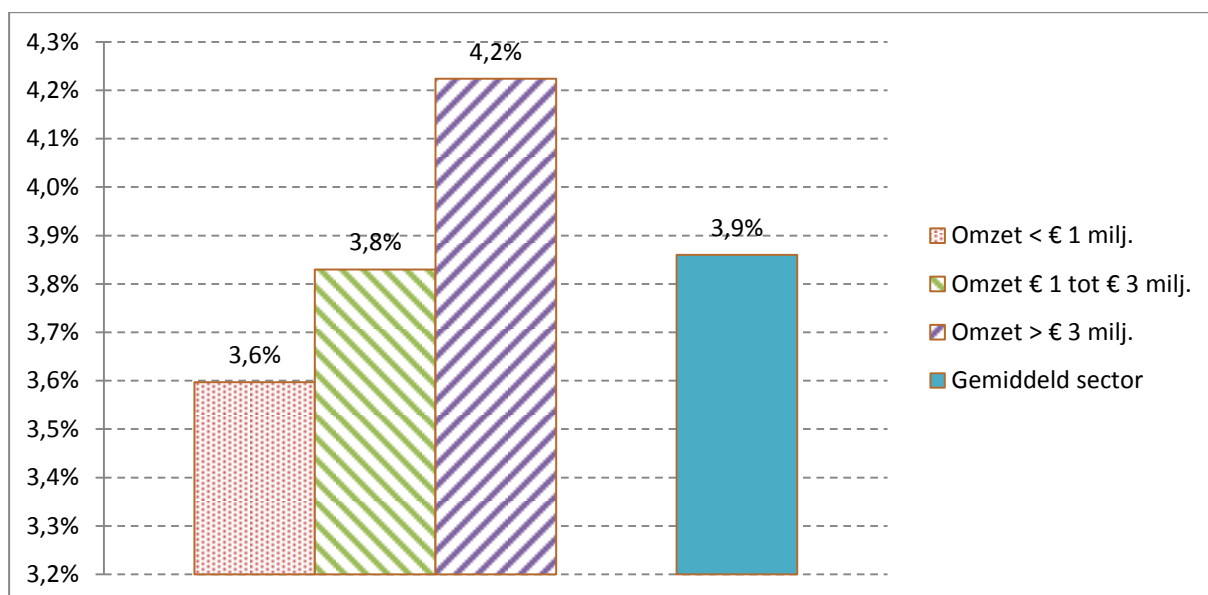
Aandeel kosten inhuur personeel in totale bedrijfslasten

Figuur 4.8 Aandeel kosten inhuur personeel als onderdeel van de totale bedrijfslasten 2012

Bovenstaand figuur geeft het aandeel van de kosten voor het inhuren van personeel als onderdeel van de totale bedrijfslasten weer. Kleine organisaties maken relatief veel meer kosten voor het inhuren van personeel dan grote organisaties. Voor een deel is dit te verklaren uit het feit dat grote organisaties vaak een eigen poule aan personeel hebben (met 0-urencontracten of anderszins flexibel inzetbaar zijn) dat invalt bij ziekte of andere soorten afwezigheid van regulier personeel. Kleine organisaties zijn vaak genoodzaakt om bij afwezigheid van regulier personeel uitzendkrachten in te huren.

Afschrijvingen vastgoed in totale bedrijfslasten

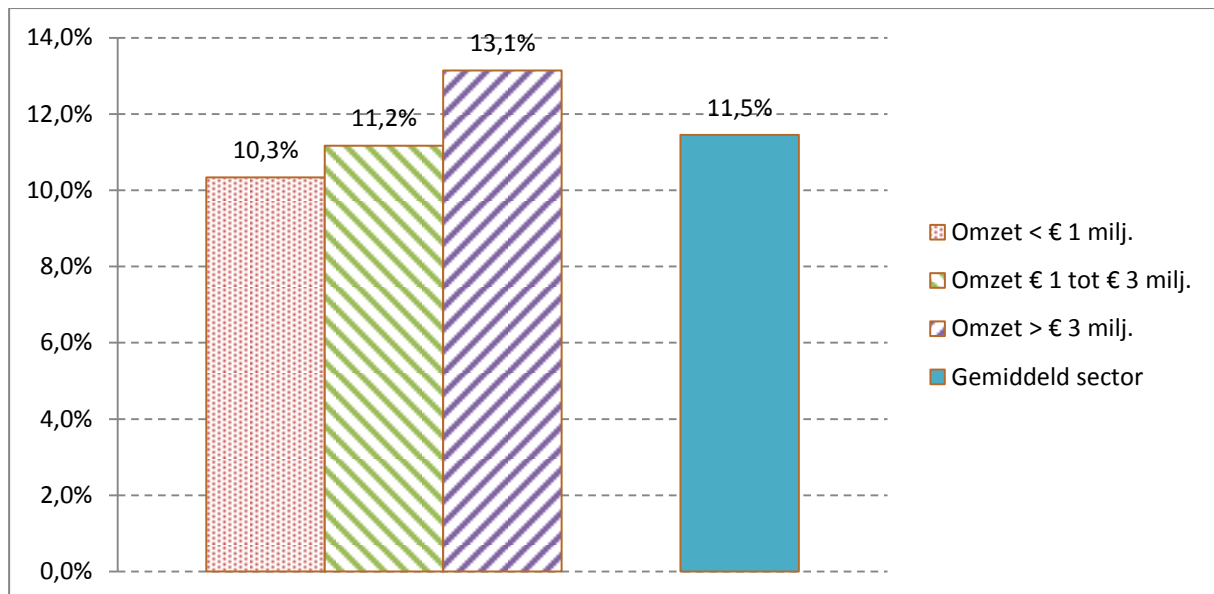

Figuur 4.9 Gemiddeld percentage afschrijvingen van vastgoed als onderdeel van de bedrijfslasten

Bovenstaand figuur geeft het gemiddeld percentage afschrijvingen op het gebied van vastgoed weer als onderdeel van de bedrijfslasten. Kinderopvangorganisaties hebben in de periode 2005-2010 fors geïnvesteerd in nieuwe vestigingen en panden. Met deze forse investeringen werd tegemoet gekomen aan de sterk gegroeide vraag naar kinderopvang. Vaak zijn deze investeringen gedaan met

behulp van leningen of ander vreemd vermogen. Deze investeringen drukken daarom vaak nog steeds op de huidige bedrijfslasten. Omdat grote organisaties relatief meer hebben geïnvesteerd in nieuwe locaties, hebben grote organisaties ook relatief meer afschrijvingen als onderdeel van de totale bedrijfslasten.

Huisvestingskosten

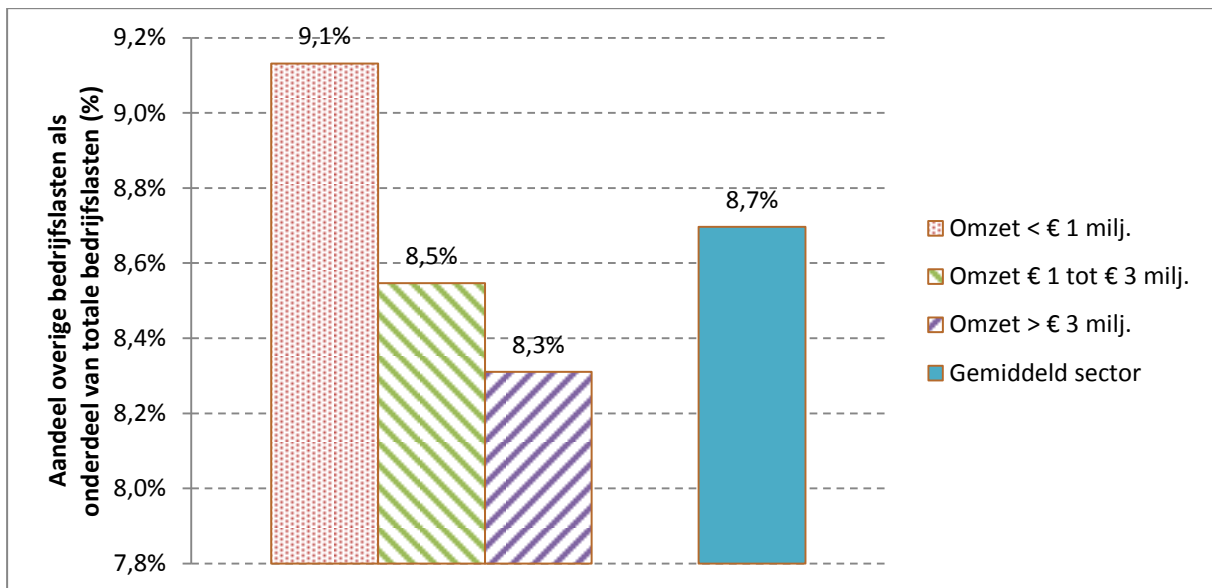

Figuur 4.10 Gemiddeld percentage huisvestingskosten als onderdeel van de totale bedrijfslasten

Bovenstaand figuur geeft het gemiddeld percentage huisvestingskosten als onderdeel van de totale bedrijfslasten weer.

De gemiddelde percentages rondom huisvestingskosten lopen per grootteklasse uiteen. Voor een groot deel heeft dit te maken met de aard van het vastgoed (eigendom van organisaties zelf versus huur én de omvang van kantoorfaciliteiten). Kleine organisaties beschikken vaak niet over aparte kantoorfaciliteiten, het kantoor bevindt zich met regelmaat op de kinderopvanglocatie zelf of bij de directeur-eigenaar thuis.

Aandeel overige bedrijfslasten

Figuur 4.11 Gemiddeld percentage overige bedrijfslasten als onderdeel van de totale bedrijfslasten

Bovenstaand figuur geeft het gemiddeld percentage aan overige bedrijfslasten als onderdeel van de totale bedrijfslasten weer. Onder overige bedrijfslasten worden kostenposten als kosten voor administratie, inventaris en beheerskosten verstaan.

De overige bedrijfslasten zijn bij grote organisaties overwegend kleiner dan bij kleine organisaties. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat grote organisaties door hun omvang efficiencyvoordelen kunnen behalen.

Conclusie financiën

Op het gebied van financiën zijn duidelijk zichtbare verschillen te bemerken tussen kleine en grote kinderopvangorganisaties. Enerzijds heeft dit te maken met efficiencyvoordelen van grote organisaties, anderzijds hebben kleine organisaties soms niet te maken met bepaalde kostenposten (bijvoorbeeld op het gebied van kantoorhuisvesting). Ook zijn er soms beleidsmatige keuzes te bespeuren: zo investeren grote en kleine organisaties relatief meer in opleidingen dan middelgrote organisaties.

Uit de cijfers wordt duidelijk dat de kinderopvangsector zich in zwaar weer bevindt. Financiële resultaten dalen sterk, hetgeen gevolgen kan hebben voor de continuïteit van kinderopvangorganisaties. Op dit moment betekent de financieel lastige positie bij een groot aantal kinderopvangorganisaties al dat er sprake is van krimp van het personeelsbestand. Ook is er sprake van een verhoogd aantal faillissementen in de kinderopvangsector, maar wanneer deze financieel zware tijden blijven aanhouden, zal het aantal faillissementen alleen maar toenemen. Werkgelegenheid en het voortbestaan van belangrijke kindvoorzieningen staan hiermee onder toenemende druk.

5. PERSONEEL

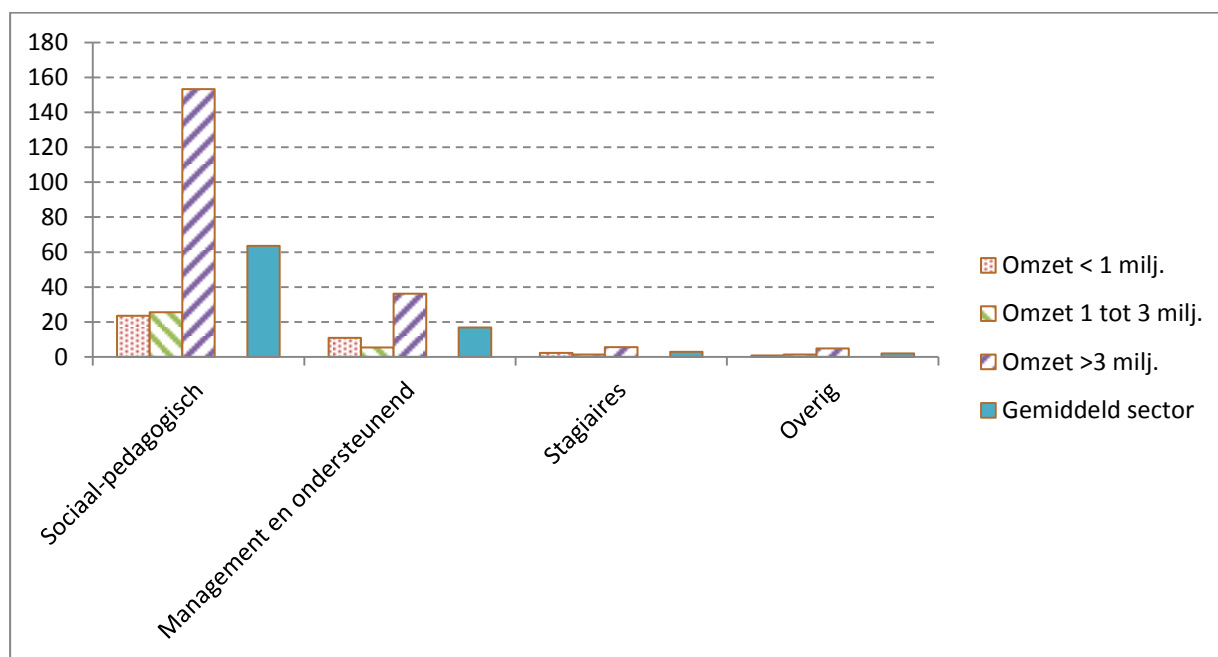
Kinderopvang is een arbeidsintensieve dienst; goed opgeleid en kundig personeel is daarom ook van zeer groot belang. Met name in de periode 2005-2010, waarin uitbreiding van de capaciteit de boventoon voerde, is veel personeel in dienst gekomen. Daarnaast is door het onderwijs veel geïnvesteerd in de kwaliteit van opleidingen voor personeel in de kinderopvang en zijn er ook meer pedagogische opleidingen op hbo-niveau bijgekomen, die specifiek gericht zijn op de kinderopvangsector.

De kinderopvangsector groeide sterk als werkgever, maar gezien de vraaguitval en de dalende omzetten van kinderopvangorganisaties is inmiddels een periode van afname van het personeelsbestand ingezet. Net afgestudeerde pedagogisch medewerkers komen niet of nauwelijks aan het werk, tijdelijke contracten kunnen niet altijd worden verlengd en bij een omvangrijke groep organisaties is inmiddels een reorganisatie doorgevoerd. Deze ontwikkeling maakt dat de werkgelegenheid in de kinderopvangsector fors daalt, niet alleen in het primaire proces, maar ook bij ondersteunende diensten.

FCB⁹ becijferde dat de werkgelegenheid sinds 2011 afneemt. Werkten per 1 januari 2012 ongeveer 97.000 personen in de kinderopvangsector, per 1 januari 2013 waren dit er ongeveer 89.000. De verwachting is dat het aantal personen dat werkzaam is in de kinderopvangsector nog verder zal dalen naar vermoedelijk rond 75.000 personen rond 2014/15.

In dit hoofdstuk worden de uitkomsten op het gebied van personeel uit het benchmarkonderzoek weergegeven. In totaal hebben 152 respondenten de vragen in dit onderdeel beantwoord.

Gemiddeld aantal werknemers in loondienst (inclusief oproep- en invalkrachten)¹⁰

Figuur 5.1 Gemiddeld aantal werknemers in loondienst, naar beroepsoort en grootteklasse (inclusief oproep- en invalkrachten)

Bovenstaand figuur geeft het gemiddeld aantal werknemers in loondienst naar beroepsoort en grootteklasse weer. De omvang van organisaties en hun capaciteit komen ook tot uitdrukking in het personeelsbestand. Het verschil tussen de grootteklassen is significant. Het aantal managers en

⁹ FCB is dienstverlener op het gebied van arbeidsmarktzaken. FCB wordt bestuurd door de werkgevers- en werknemersorganisaties Jeugdzorg Nederland, MOgroep, Brancheorganisatie Kinderopvang, Abvakabo FNV en CNV Publieke Zaak. FCB stimuleert en ondersteunt werkgevers en werknemers bij de ontwikkeling van het werk in de branches Welzijn & Maatschappelijke Dienstverlening, Jeugdzorg en Kinderopvang.

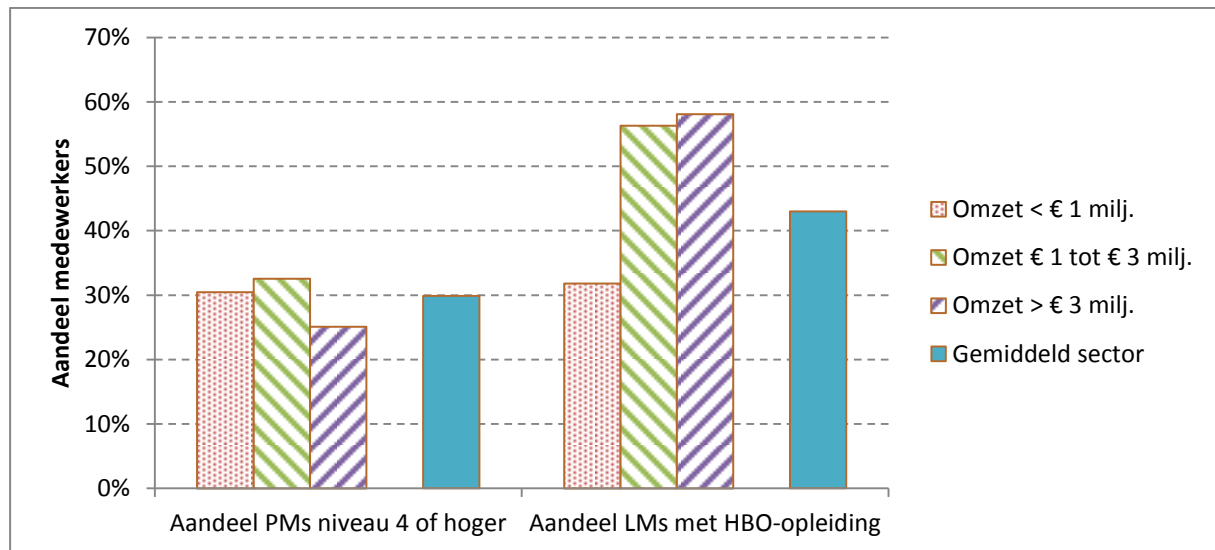
¹⁰ Tot 1 augustus 2013 dienden volgens de cao kinderopvang stagiaires een stagevergoeding te krijgen. Daarom zijn zij opgenomen als 'werknemers in loondienst'.

ondersteunende functies bij middelgrote organisaties is gemiddeld kleiner dan bij kleine organisaties.

Gemiddeld hebben grote organisaties meer stagiaires in dienst dan kleine organisaties. Vaak hebben deze organisaties ook meer capaciteit en begeleidingsmogelijkheden voor stagiaires.

De hoeveelheid management en ondersteunend personeel is ook relatief hoog bij grote organisaties. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat grote organisaties vaak ook een ondersteunende pedagogische staf in dienst hebben, die pedagogisch medewerkers coachen, pedagogisch beleid in de praktijk verder uitwerken en ondersteuning bieden bij kinderen die extra begeleiding nodig hebben.

Aandeel pedagogisch medewerkers op mbo-niveau 4 of hoger en aandeel locatiemanagers met een hbo-opleiding in het totaal aantal locatiemanagers

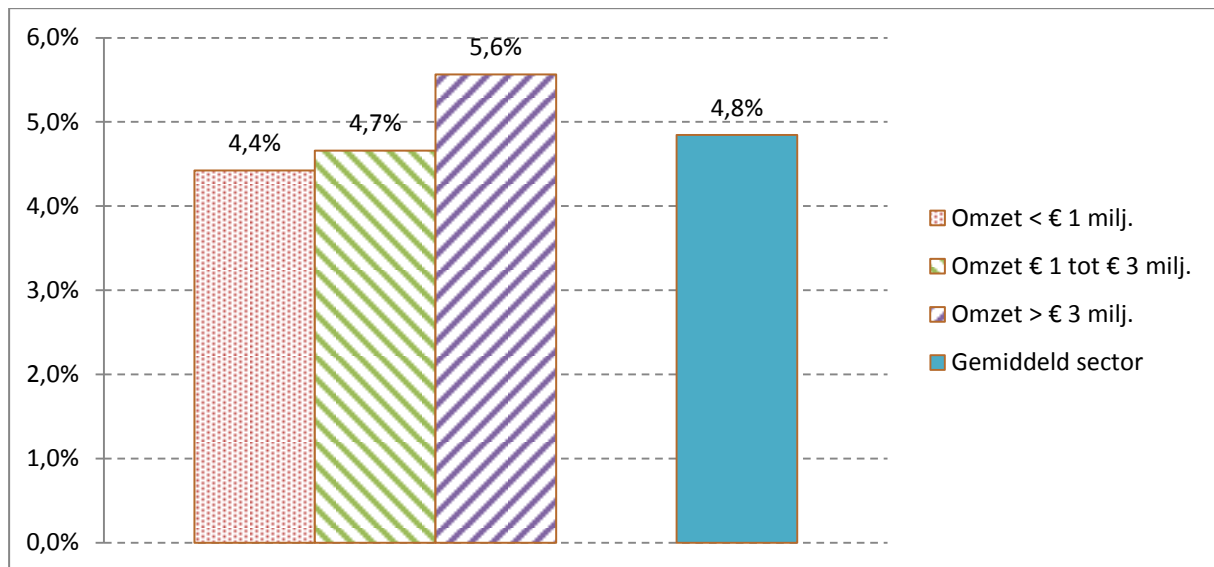
Figuur 5.2 Het aandeel pedagogisch medewerkers op mbo-niveau 4 of hoger als aandeel van het totale aantal pedagogisch medewerkers en het aandeel locatiemanagers met een hbo-opleiding in het totaal aantal locatiemanagers

Bovenstaand figuur geeft het aandeel pedagogisch medewerkers op mbo-niveau 4 of hoger weer als aandeel van het totale aantal pedagogisch medewerkers. Ook is het aandeel locatiemanagers met een hbo-opleiding in het totaal aantal locatiemanagers weergegeven.

Het aandeel pedagogisch medewerkers op mbo-niveau 4 of hoger is hoog bij respondenten. Kleine en middelgrote organisaties herbergen relatief meer pedagogisch medewerkers op mbo-niveau 4 of hoger. Een verklaring hiervan kan zijn dat grote organisaties meer pedagogisch medewerkers in dienst hebben en het aantal medewerkers met mbo-niveau 4 of hoger vertekent. Gemiddeld heeft bijna een derde van de pedagogisch medewerkers een opleiding van mbo-niveau 4 of hoger.

Middelgrote en grote organisaties hebben relatief meer locatiemanagers met een hbo-opleiding in dienst. Zeker meer dan de helft van de locatiemanagers van deze organisaties heeft locatiemanagers met hbo-opleiding in dienst. Bij diverse organisaties is het standaard beleid om alleen locatiemanagers met een hbo-opleiding aan te nemen. Bij kleine kinderopvangorganisaties is ongeveer een derde van de locatiemanagers hbo-opgeleid. Tevens is het bij kleine organisaties ook mogelijk dat de directeur(-eigenaar) ook als locatiemanager optreedt.

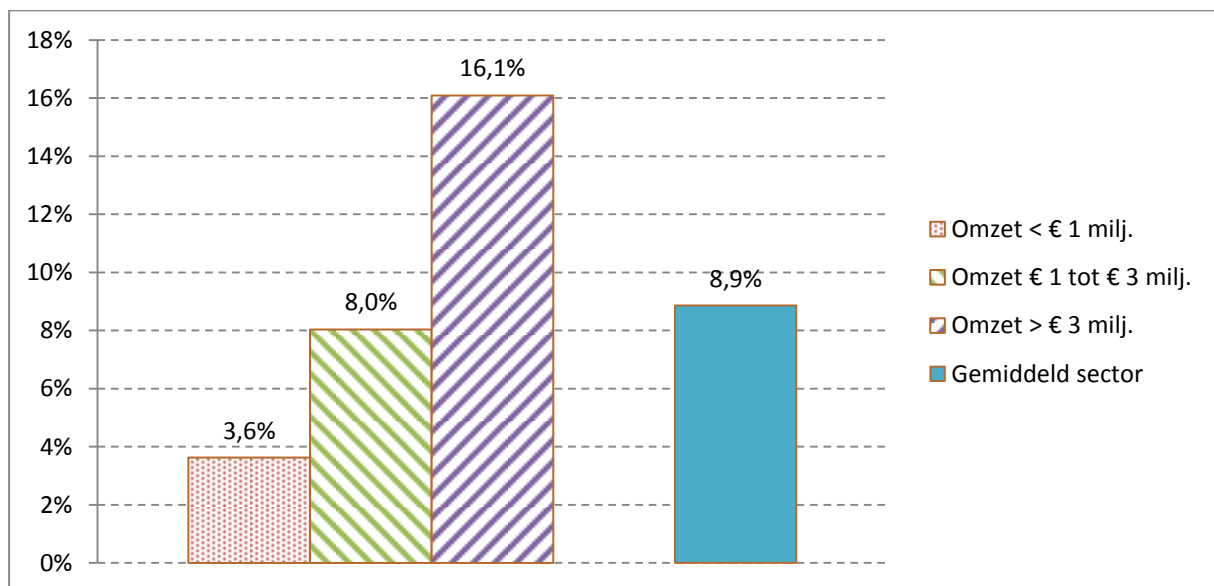
Ziekteverzuim

Figuur 5.3 Gemiddeld ziekteverzuim 2012 (excl. zwangerschapsverlof, incl. ziekte door zwangerschap) in procenten naar grootteklasse

Bovenstaand figuur toont het ziekteverzuim in procenten naar grootteklasse. Het ziekteverzuim is exclusief zwangerschapsverlof en inclusief ziekte door zwangerschap. Het gemiddelde ziekteverzuim is onder respondenten in lijn met de landelijke cijfers van FCB, die in het tweede kwartaal van 2012 een gemiddeld ziekteverzuim in de sector van 5,7% constateerde. Over het gehele jaar 2011 constateerde FCB een gemiddeld ziekteverzuim van 5,2%. Het ziekteverzuim vertoont een stijgende lijn sinds 2009. Kleine organisaties hebben gemiddeld een lager ziekteverzuim dan grote organisaties. Mogelijk hebben kleine organisaties een lager ziekteverzuim doordat de sociale druk hoger is dan in middelgrote of grote organisaties.

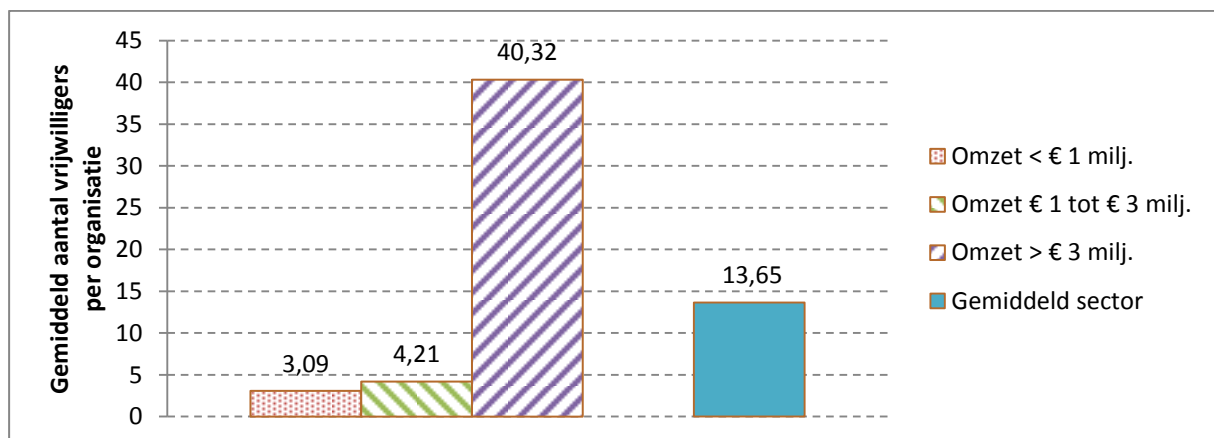
Personeelsverloop

Figuur 5.4 Percentage FTE's dat in 2012 de organisatie heeft verlaten als onderdeel van het totale aantal FTE's

Figuur 5.4 (vorige bladzijde) toont het percentage FTE's dat in 2012 de organisatie heeft verlaten als onderdeel van het totale aantal FTE's. Het personeelsverloop verschilt sterk per grootteklasse. Zo kennen grote organisatie een hoger verloop ten opzichte van kleine en middelgrote organisaties. Deze verschillen zijn hoogstwaarschijnlijk verklaarbaar uit het feit dat middelgrote en grote organisaties meer personeelsleden hebben, waardoor er relatief meer verloop is. Onderdeel van het personeelsverloop zijn ook ontwikkelingen als reorganisaties en natuurlijk verloop (waaronder het niet verlengen van tijdelijke contracten). Deze ontwikkelingen spelen op dit moment bij een groot aantal organisaties. Volgens cijfers van het FCB stromen sinds 2011 meer medewerkers kinderopvangorganisaties uit dan dat er instromen. Sinds 2011 is ook de werkgelegenheid in de kinderopvangsector aan het afnemen: van ongeveer 97.000 op 1 januari 2012 tot naar schatting 89.000 op 1 januari 2013¹¹. De uitstroom in de kinderopvangsector bedroeg over 2012 ruim acht procent.

Inzet vrijwilligers

Figuur 5.5 Gemiddeld aantal vrijwilligers per organisatie naar grootteklasse

Bovenstaand figuur geeft het gemiddeld aantal vrijwilligers per organisatie naar grootteklasse weer. In de kinderopvangsector komt de inzet van vrijwilligers voor extra hand- en spandiensten voor. Vrijwilligers ondersteunen met uitstapjes, voorlezen, festiviteiten of andere extra activiteiten. Vaak gaat het hierbij om ouders die de pedagogisch medewerkers op een bepaalde dag ondersteunen bij het toezicht op de kinderen of organiseren van extra activiteiten. Vrijwilligers vervangen nooit regulier personeel, inzet van regulier personeel is immers aan wettelijke eisen verbonden.

Grote organisaties kennen meer inzet van vrijwilligers dan kleine of middelgrote organisaties. Mogelijk dat dit ook iets zegt over het activiteitenbeleid van kleine, middelgrote en grote organisaties.

Conclusie personeel

Bij de meeste organisaties houdt het aantal ondersteunende en managementfuncties gelijke tred met het aantal pedagogisch medewerkers. Wel beschikken grote organisaties vaker over een pedagogische staf die ondersteuning biedt aan pedagogisch medewerkers. Ook begeleiden grote organisaties relatief meer stagiaires, omdat zij daarvoor over meer faciliteiten (opleidingscapaciteit) beschikken dan kleine organisaties.

Middelgrote en grote organisaties maken in veel gevallen bewuste keuzes om hbo-opgeleide locatiemanagers in dienst te nemen. Kleine organisaties doen dit veel minder, mogelijk omdat de directeur-eigenaar ook als locatiemanager optreedt. Daarnaast hebben dat kleine en middelgrote organisaties relatief meer pedagogisch medewerkers op mbo-niveau 4 of hoger in dienst.

¹¹ Bron: FCB, website FCB onderdeel Cijfers en Onderzoek, www.fcb.nl, geraadpleegd in juli 2013.

6. KWALITEIT

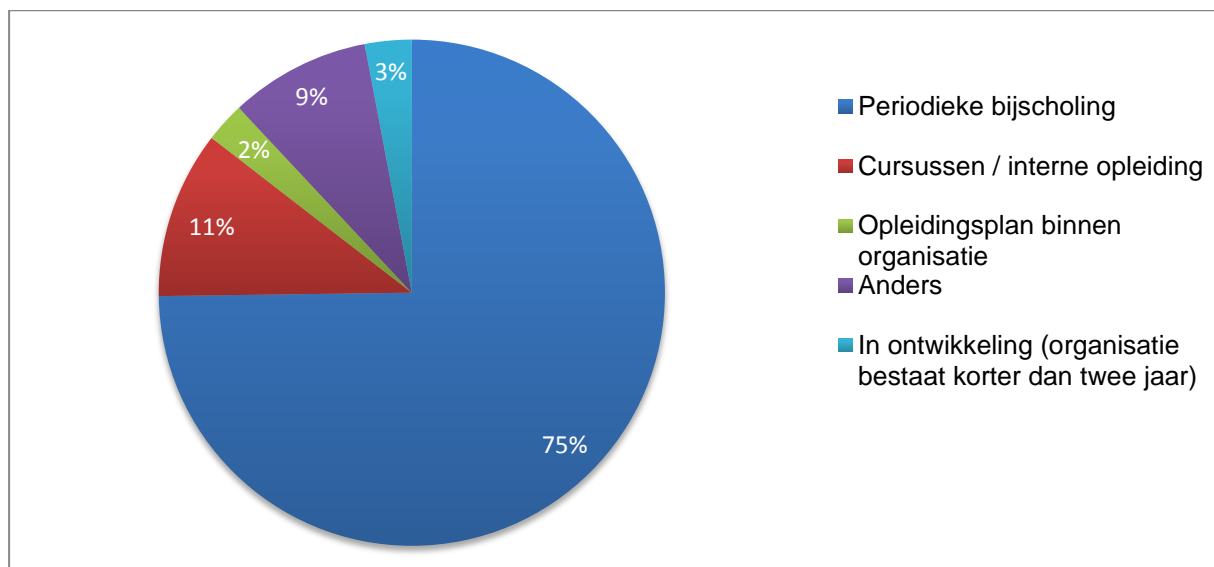
Kwaliteit is een belangrijk aspect in de kinderopvangsector. In de sector worden wettelijk vastgelegde kwaliteitsaspecten gehanteerd, die worden gecontroleerd door middel van inspecties van de GGD. Veel organisaties besteden extra aandacht aan kwaliteit door kwaliteitsmanagementsystemen te hanteren en te zorgen voor extra opleiding en bijscholing. De laatste jaren zijn er daarom ook steeds meer (wetenschappelijke) instrumenten beschikbaar gekomen om de kwaliteit in de kinderopvang te meten, te sturen of anderszins te begeleiden.

In dit hoofdstuk worden de uitkomsten uit het benchmarkonderzoek op het onderdeel kwaliteit weergegeven. Respondenten hebben de mogelijkheid gehad om vragen over te slaan, indien dit voor hen niet van toepassing was. Daardoor verschilt het aantal respondenten per vraag. In totaal hebben 231 respondenten antwoord gegeven op vragen uit dit onderdeel.

Uitbreiding pedagogische kwaliteiten personeel

Het personeel bepaalt voor een belangrijk deel de kwaliteit van de kinderopvang. Kinderopvangorganisaties investeren daarom veel in het kennisniveau van pedagogisch medewerkers. Onderstaand figuur geeft de belangrijkste wijzen weer waarop bij respondenten uitbreiding van pedagogische kwaliteit bij pedagogisch medewerkers wordt uitgevoerd.

Voor het grootste deel wordt door middel van studiedagen of andere periodieke bijscholing in het kennisniveau van pedagogisch medewerkers geïnvesteerd. Andere belangrijke wijzen zijn cursussen/interne scholing (door middel van pedagogische staf die kennis overbrengt aan pedagogisch medewerkers) of pedagogisch medewerkers zelf de ruimte geven hun kennisniveau te verhogen aan de hand van een opleidingsplan.

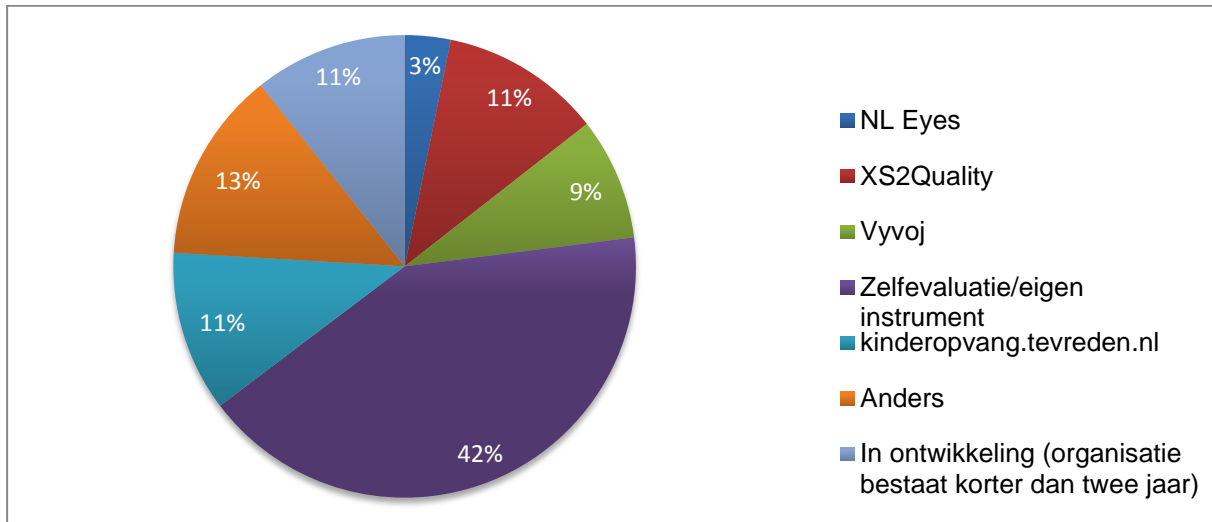

Figuur 6.1 Overzicht van soorten uitbreiding pedagogische kwaliteiten bij pedagogisch medewerkers

Figuur 6.1 geeft de mogelijkheden rondom de uitbreiding van pedagogische kwaliteiten weer, zoals gehanteerd door respondenten. Uit de respons blijkt dat er een grote diversiteit is aan mogelijkheden en methoden om pedagogische kwaliteiten te vergroten, zo blijkt uit bovenstaand overzicht. Sommige organisaties zijn niet alleen bezig zijn met 'coaching on the job', maar ook met het vergroten van het opleidingsniveau om pedagogische kwaliteiten bij medewerkers nog sterker naar voren te laten komen.

Medewerkerstevredenheid

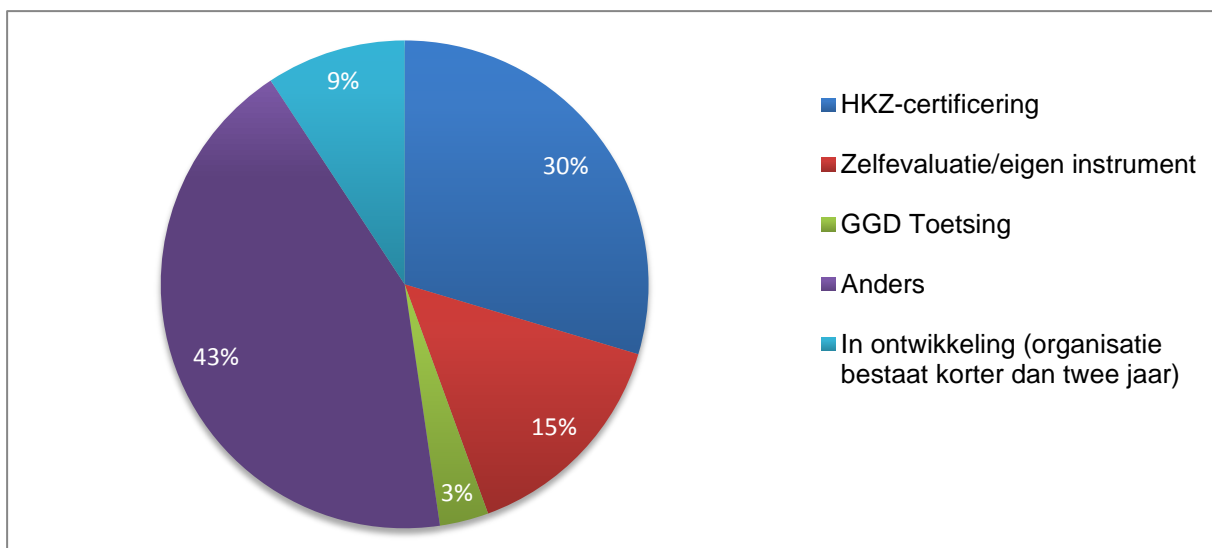
Gezien het belang van goed en gemotiveerd personeel in de kinderopvangsector onderzoeken veel kinderopvangorganisaties regelmatig de tevredenheid van hun medewerkers. Onderstaand figuur geeft de door respondenten gehanteerde meetinstrumenten om medewerkerstevredenheid te meten weer:

Figuur 6.2 Overzicht van gehanteerde meetinstrumenten om medewerkerstevredenheid te meten

Ook bij de gehanteerde meetinstrumenten rondom medewerkerstevredenheid is er sprake van grote diversiteit. Wel is er sprake van een groot aantal respondenten dat gebruikt maakt van bestaande instrumenten van organisaties/merken als NL Eyes, XS2Quality, Vyvoj en kinderopvang.tevreden.nl. Ook is er nog een groot percentage organisaties dat zelf door middel van enquêtering onderzoek doet onder haar personeel. Op het gebied van het meten van medewerkerstevredenheid is er dus geen instrument dat duidelijk de voorkeur geniet van kinderopvangorganisaties.

Bewaking kwaliteit organisatieprocessen

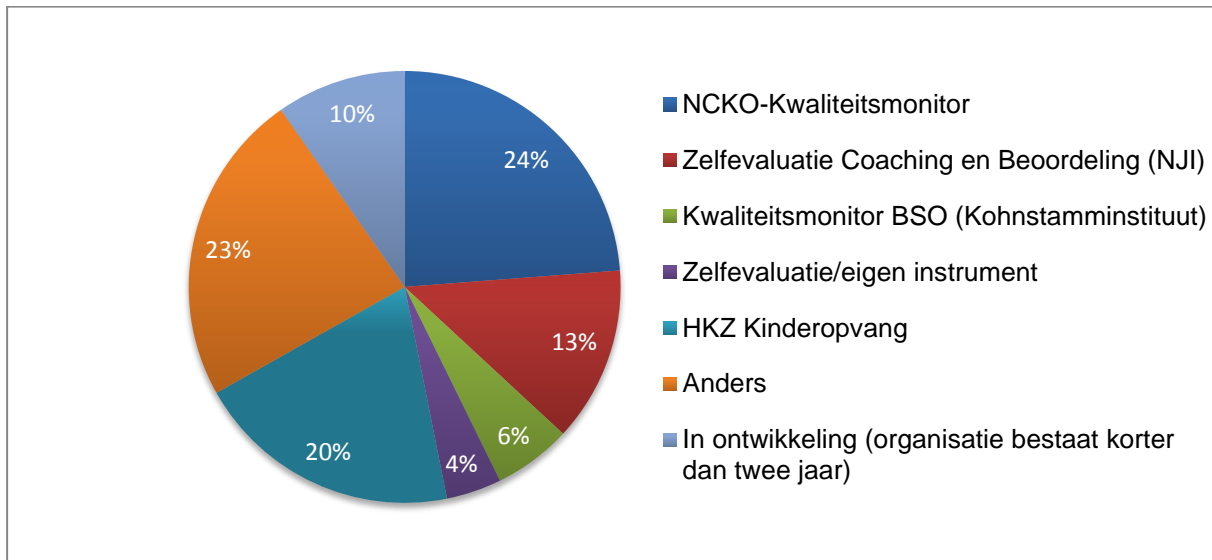
Figuur 6.3 Overzicht van gebruikte meetinstrumenten van organisatieprocessen

Bovenstaand figuur geeft het aandeel van gebruikte meetinstrumenten van organisatieprocessen bij respondenten weer.

Organisatieprocessen worden door organisaties veelal gebruikt als kwaliteitsinstrument, gezien de gebruikte instrumenten bij het meten van organisatieprocessen. Door het borgen van processen wil

men kwaliteit borgen en bevorderen en tevens pedagogisch medewerkers handvatten bieden om kwalitatief goed te kunnen handelen. HKZ-certificering is voor veel respondenten een belangrijk instrument om organisatieprocessen te borgen. Opvallend is dat een aantal organisaties hiervoor de inspectie van de GGD aanmerken. Ook is er een groot percentage organisaties dat met eigen instrumenten organisatieprocessen meet. Het borgen van organisatieprocessen wordt door organisaties duidelijk op verschillende wijzen beleefd.

Kwaliteitsinstrumenten

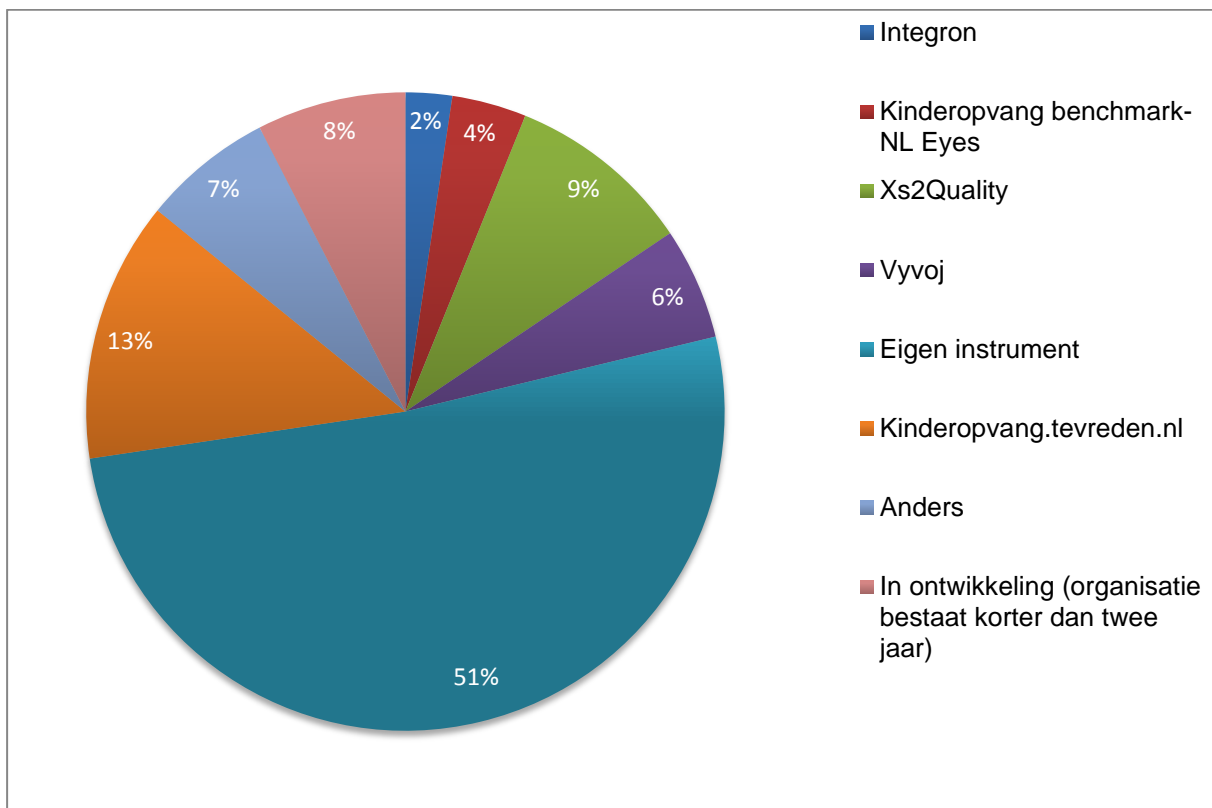

Figuur 6.4 Overzicht van gebruikte kwaliteitsinstrumenten

Bovenstaand figuur geeft de door respondenten gebruikte kwaliteitsinstrumenten weer. Duidelijk is dat kwaliteit door organisaties met uiteenlopende instrumenten wordt gemeten. De NCKO-kwaliteitsmonitor wordt het meest door respondenten gehanteerd. Andere veel gebruikte instrumenten zijn de Zelfevaluatie Coaching en Beoordeling van het NJI en de Kwaliteitsmonitor BSO. Ook het HKZ-kwaliteitssysteem wordt door veel organisaties gebruikt als het te hanteren kwaliteitsinstrument, ook voor het primaire proces.

Oudertevredenheid

Kinderopvangorganisaties zien zowel ouders als kinderen vaak als hun klanten. Het peilen van de oudertevredenheid is dan ook een belangrijk onderdeel van klanttevredenheidsonderzoek. Onderstaand figuur geeft de instrumenten weer waarmee oudertevredenheid wordt gemeten:

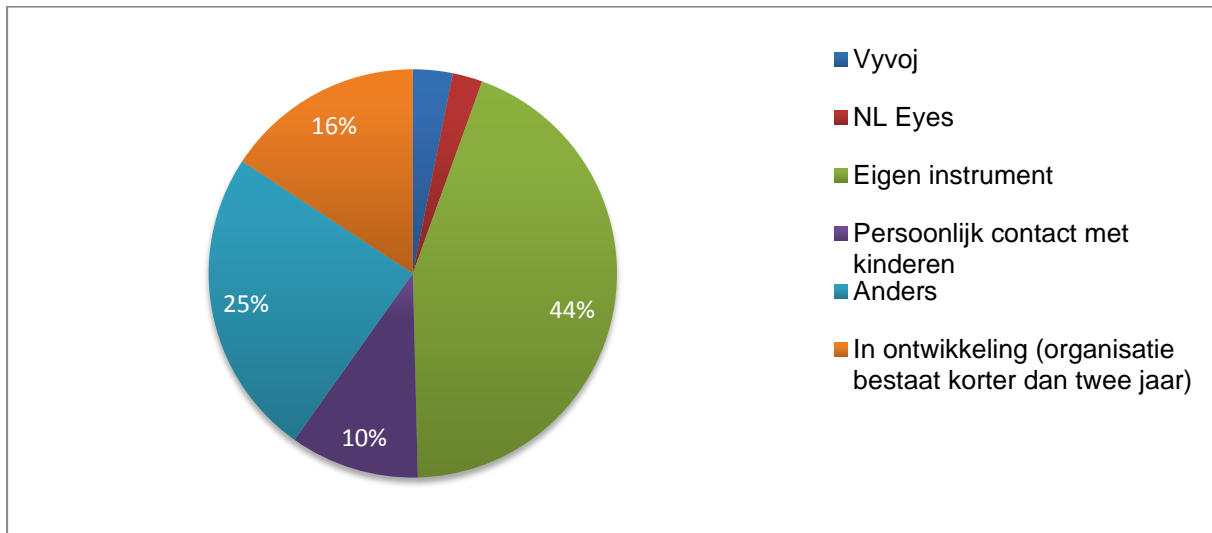
Figuur 6.5 Overzicht van instrumenten waarmee oudertevredenheid wordt gemeten

Oudertevredenheid wordt in de helft van de organisaties door eigen instrumenten gemeten. Veel organisaties maken op het gebied van het meten van oudertevredenheid gebruik van de dienstverlening van Vyvoj (zes procent), Xs2Quality (negen procent) en tevreden.nl (dertien procent). Uit dit onderzoek komen zij naar voren als de belangrijkste marktpartij voor wat betreft het meten van oudertevredenheid. Verder komen veel van de instrumenten als gebruikt bij het meten van medewerkerstevredenheid (figuur 6.2) terug.

Kindertevredenheid (buitenschoolse opvang)

Het meten van kindertevredenheid, en daarmee samenhangend kinderparticipatie, wordt door steeds meer kinderopvangorganisaties toegepast. In het licht van deze ontwikkeling is in het benchmarkonderzoek aan respondenten gevraagd hoe zij kindertevredenheid meten in de buitenschoolse opvang.

In onderstaand figuur zijn de gebruikte instrumenten voor het meten van kindertevredenheid weergegeven:

Figuur 6.6 Overzicht van instrumenten waarmee kindertevredenheid wordt gemeten

De meeste organisaties meten kindertevredenheid met eigen instrumenten als vragenlijsten of kinderpanels (44%). Daarnaast wordt ook regelmatig gebruik gemaakt van instrumenten van Vyvoj en NL Eyes. Organisaties zijn duidelijk in toenemende mate bezig met het begrip kindertevreden.

Conclusie kwaliteit

Kwaliteit is een onderwerp dat leeft in de kinderopvang. Kwaliteit en de beleving ervan door ouders en kinderen wordt steeds meer gemeten. Dit is een positieve ontwikkeling, een ontwikkeling die aansluit bij het recente onderzoek van het NCKO (Nederlands Consortium Kinderopvang Onderzoek), waarin aangegeven wordt dat de kwaliteit van kinderopvang stijgt. Duidelijk is dat ondanks vraaguitval en vermindering van omzet, kinderopvangorganisaties oog blijven houden voor kwaliteit en dit ook steeds meer als onderscheidend punt hanteren in hun bedrijfsvoering ten opzichte van andere kinderopvangorganisaties.

Alhoewel een groot aantal kinderopvangorganisaties met zelfontwikkelde middelen onderzoek verricht naar klanttevredenheid en organisatieprocessen, zijn er ook veel instrumenten in de markt beschikbaar. Deze diversiteit is ook duidelijk zichtbaar in het benchmarkonderzoek. Organisaties kiezen voor instrumenten die het best bij hun pedagogische visie en bedrijfsvoering passen. Er kan worden geconcludeerd dat er weinig standaardisatie is in het kwaliteitsdenken bij kinderopvangorganisaties. Enerzijds komt dit door het feit dat kwaliteit een lastig te definiëren begrip is, anderzijds komt dit door het feit dat veel kinderopvangorganisaties kwaliteit als middel zien om zich te onderscheiden van andere kinderopvangorganisaties. Dit uit zich dan ook in het uiteenlopende aantal instrumenten dat wordt gebruikt om kwaliteit te borgen en kwaliteit te meten.

Duidelijk is dat de sector de afgelopen jaren veel heeft ondernomen op het gebied van kwaliteit. Kwaliteit blijft ook de komende jaren hoog op de agenda van kinderopvangorganisaties staan.

7. GOVERNANCE

In maart jongstleden presenteerden Brancheorganisatie Kinderopvang en de Nederlandse Vereniging van Toezichthouders in de Kinderopvang (NVTK) de resultaten van een gezamenlijk onderzoek naar de stand van zaken van governance in de kinderopvang. Hierbij werd onder andere onderzoek gedaan naar de implementatie van de governancecode kinderopvang. In dit hoofdstuk wordt het onderzoek nader beschouwd en zijn de uitkomsten en aanbevelingen uit het governance-onderzoek van de NVTK en Brancheorganisatie Kinderopvang uit maart 2013 weergegeven.

Aanleiding opstelling governancecode

Goed bestuur en goed toezicht staan aan de basis van een gezonde organisatie, die zich integer, transparant en met oog voor de omgeving ontwikkelt. Ook directeuren, bestuurders en toezichthouders in de kinderopvangsector willen werken in een organisatie waar bestuur en toezicht goed op orde zijn. Of het nu in een commerciële of niet-commerciële omgeving is, de dienstverlening rondom kinderopvang is van groot maatschappelijk belang. Kinderopvang vervult immers - naast ouders en onderwijs - een sleutelrol in het begeleiden van jonge kinderen in hun ontwikkeling. De branche kinderopvang heeft daarmee een maatschappelijke verantwoordelijkheid. Voor de uitvoering van de primaire opvoedings- en opvangtaken, maar ook voor transparant bestuur en toezicht.

De kinderopvangsector opereert in een breed en divers maatschappelijk speelveld. Er zijn veel controlerende en beoordelende instanties en belanghebbenden. Goed bestuur en toezicht bieden helderheid in deze complexe omgeving. Als duidelijk is waar directie, bestuur en toezicht voor staan, is er meer vertrouwen vanuit de omgeving. Dat draagt ertoe bij dat kinderopvangorganisaties - in samenspraak met belanghebbenden - hun beleid kunnen bepalen en daar verantwoording over kunnen afleggen.

Voor toezichthouders en bestuurders in de kinderopvang ontbrak het tot 2008 aan een richtlijn voor goed bestuur, toezicht, verantwoording en transparantie. In de periode oktober 2008 - oktober 2009 is om die reden een breed samengestelde commissie (de Commissie Governance Kinderopvang) aan het werk geweest om ook voor de kinderopvangsector de basis te leggen voor een code voor goed bestuur en toezicht. Daarnaast heeft consultatie van het werkveld plaatsgevonden door het organiseren van ronde tafel-gesprekken. De governancecode kinderopvang is specifiek ontwikkeld en moest recht doen aan de complexiteit van en diversiteit in de branche.

De code is in de ledenvergaderingen van de NVTK en beroepsvereniging directeuren KinderOpvang (bdKO) in november 2009 aangenomen als uitgangspunt voor het interne bestuur en toezicht en in 2011 door de algemene ledenvergadering van Brancheorganisatie Kinderopvang verplicht gesteld voor leden. Daarmee is een brede basis gelegd voor de kwaliteit en transparantie van de sector.

Inhoud code

Doel van de governance code is het vaststellen van normen voor goed bestuur en toezicht, transparantie, externe verantwoording, integriteit en financiële beheersing. Dit wordt gedaan door gebruik te maken van de 4 p's van governance: principes, processen, prestaties en personen. Belangrijke nevendoelen zijn het scheppen van meer eenheid en duidelijkheid in de wijze waarop organisaties in de kinderopvang worden bestuurd en het bevorderen van de professionalisering van bestuur en intern toezicht.

De governancecode kinderopvang richt zich op de zes meest gangbare besturingsmodellen in de sector: het Raad-van-Toezicht-model, het toezichthoudend bestuur-model, het instruerend bestuur-model, het BV- model met en zonder Raad van Commissarissen (RvC) en het eenmanszaak-model.

Onderzoek naar de stand van zaken

De partijen die de code onderschrijven hebben bij de opstelling afgesproken om drie jaar na het aannemen van de code een evaluatie te laten uitvoeren naar de invoering en het gebruik van de code in de praktijk. Dat zou duidelijk moeten maken in hoeverre de kinderopvangorganisaties de code naleven en welke aanpassingen nodig zijn ter verbetering. NVTK en Brancheorganisatie Kinderopvang hebben daarop in de periode van het voorjaar van 2012 tot in het voorjaar van 2013 gezamenlijk een onderzoek naar de invoering van de governance code kinderopvang uitgevoerd.

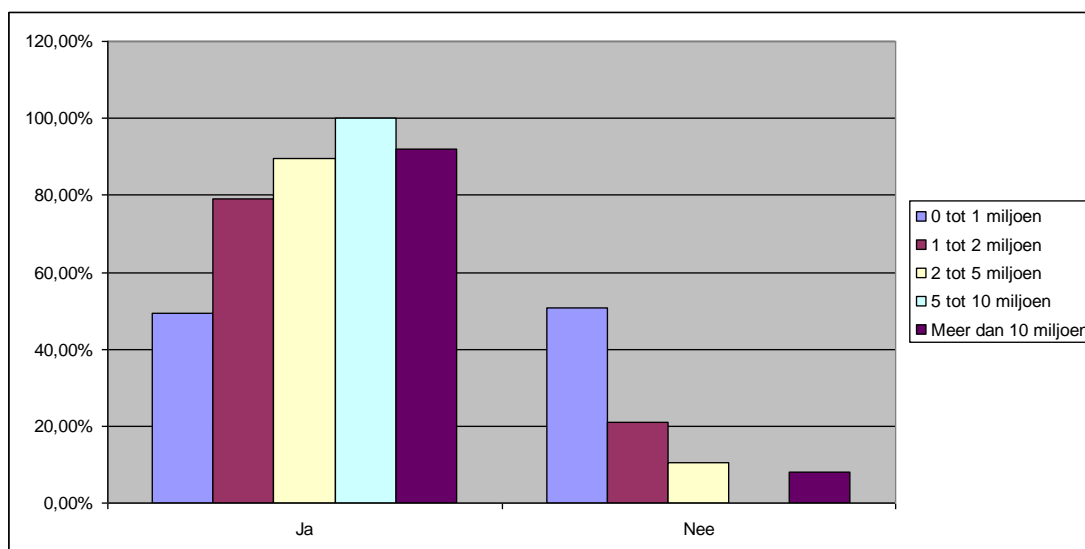
Stand van zaken nulmeting invoering governance code

Ruim 900 van de circa 2.500 kinderopvangorganisaties, samen goed v voor dagopvang en bso uit het Landelijk Register Kinderopvang en Peuterspeelzalen¹², heeft deelgenomen aan het onderzoek. De respondenten zijn op het aspect van omvang van de organisatie een redelijk goede afspiegeling van de sector. De belangrijkste uitkomsten van de meting zijn als volgt:

- Bijna 60 procent van de respondenten is bekend met de code, dit is hoger dan verwacht. 94 procent van de BV's met een RvC is bekend met de governancecode. Van de stichtingen met een Raad van Toezicht is 80 procent bekend met de code. Het laagst scoren eenmanszaken en VOF's waar ongeveer de helft met de code bekend is. De bekendheid is hoger naarmate de onderneming groter is;
- Bij vier op de vijf organisaties is de code tenminste eenmaal besproken. BV's met een Raad van Commissarissen en stichtingen met een Raad van Toezicht (RvT) scoren hier bovengemiddeld met negen op de tien organisaties. Een kwart van de respondenten die bekend zijn met de code geven aan dat de code nooit is besproken. In de laagste omzetcategorie heeft bijna een derde de code nog nooit besproken, bij de hoogste omzetcategorie komt dat bijna niet voor;
- Twee op de vijf organisaties geven aan de code geheel na te leven dan wel afwijkingen uit te leggen. Bij twee op de vijf is de implementatie in ontwikkeling. Bij een op de vijf wordt de code niet nageleefd. Zo'n driekwart van de organisaties in de omzetcategorie van meer dan 10 miljoen zegt de code helemaal na te leven, bij organisaties kleiner dan 1 miljoen omzet daalt dit naar een derde;
- Vier op de vijf organisaties vinden dat de code bijdraagt aan het bewaken van de kwaliteit in de sector. Organisaties met de rechtsvorm van BV met een RvC en een stichting met een RvT zijn het daar bijna allemaal mee eens. Bij VOF's en BV's zonder RvC ligt instemming iets lager maar nog steeds hoog met ongeveer twee op de drie.
Naar omvang bezien is ook hier een bekend patroon: hoe groter de organisatie, hoe hoger de instemming. Bij de kleinste organisaties is dat overigens altijd nog zo'n driekwart, bij de grootste meer dan 90 procent.

Grotere organisaties scoren hoger

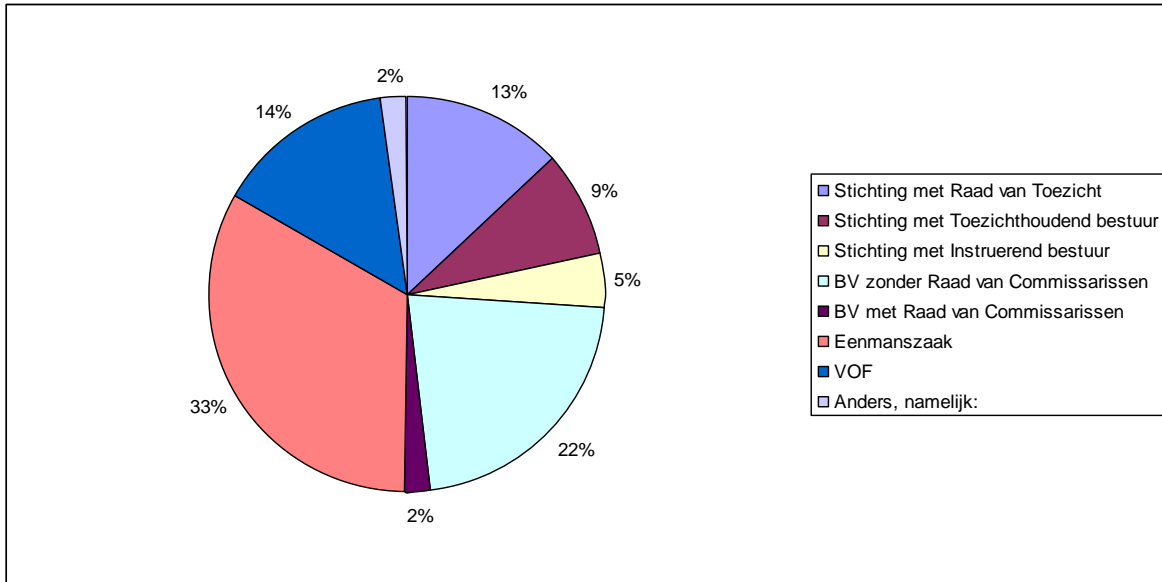
Het patroon in de verschillen naar omvang van de omzet werd hierboven al duidelijk: op verschillende aspecten scoren grotere organisaties hoger, namelijk op bekendheid, bespreking, naleving en bijdrage aan kwaliteit. Kleine organisaties scoren hier lager, maar hier geldt een belangrijke kanttekening: in de praktijk blijken kleine organisaties al wel de nodige zaken uit de code toe te passen. Bij kleine organisaties is veel contact met ouders en bestuurders waardoor de code overbodig voelt. Kleine organisaties vinden de code vaak ook te omvangrijk.

¹² Stand van zaken maart 2013.

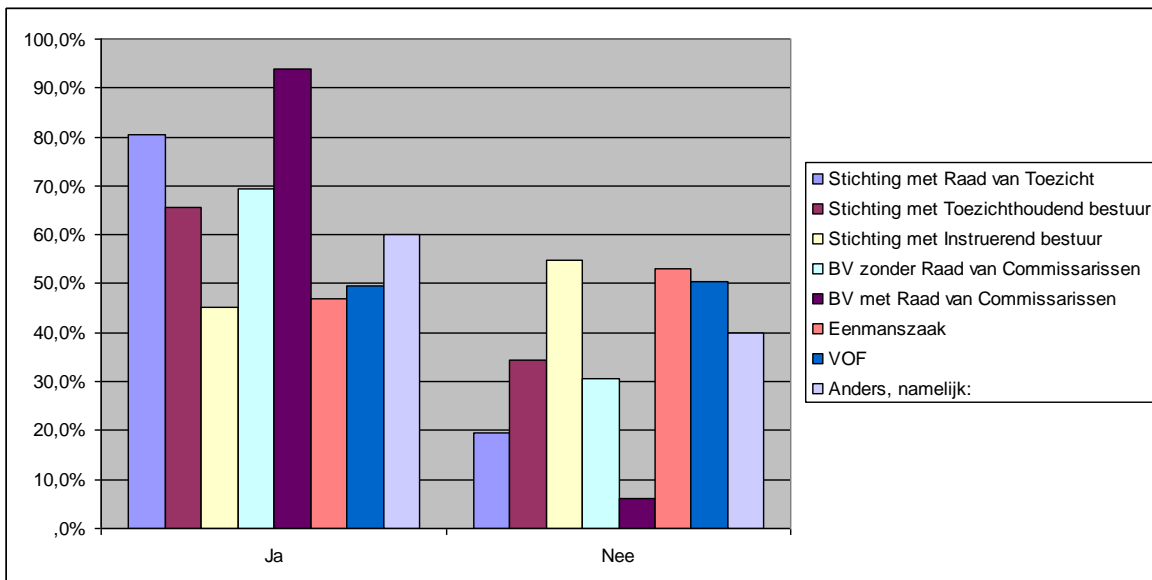
Figuur 7.1 Bekendheid met de governancecode naar omzet

De sector kent een grote diversiteit naar rechtsvorm. De twee grootste rechtsvormen zijn de eenmanszaak en de BV zonder RvC. Ruim een kwart van de organisaties is een stichting met een RvT, een toezichthouden bestuur of een instruerend bestuur.

Figuur 7.2 Kinderopvangorganisaties naar juridische structuur en bestuursvorm

BV's met een raad van commissarissen en stichtingen met een RvT kennen de hoogste bekendheid, naleving en bijdrage aan kwaliteit. BV's zonder een RvC, stichtingen met een instruerend bestuur en stichtingen met een toezichhoudend bestuur scoren hier wisselend. Eenmanszaken en VOF's en scoren hier het laagst.

Figuur 7.3 Bekendheid met de governancecode naar rechtsvorm

Verdere ontwikkeling governancecode

De nulmeting en de governance scan hebben duidelijk gemaakt dat de implementatie van de governancecode kinderopvang in de sector goed op streek is. Wel zijn er nog een aantal aandachtspunten. Zo blijken kleine organisaties minder goed te scoren op een aantal aspecten van

de implementatie. Dat blijkt voor een deel te maken te hebben met de (minder goede) aansluiting van de vormgeving van de code bij de werkpraktijk van kleine organisaties.

NVTK, bdKO en Brancheorganisatie Kinderopvang hebben daarom geconstateerd dat het wenselijk is dat kleine kinderopvangorganisaties beter worden ondersteund bij de invoering van de governancecode. NVTK, bdKO en Brancheorganisatie Kinderopvang zullen daarom de code bezien op onderdelen die specifiek voor de kleine organisaties vragen of problemen oproepen. Daarnaast zal worden bezien hoe kleine organisaties beter gefaciliteerd kunnen worden met bijvoorbeeld handreikingen of tools. Doelstelling is om de naleving van de code verder te verhogen.

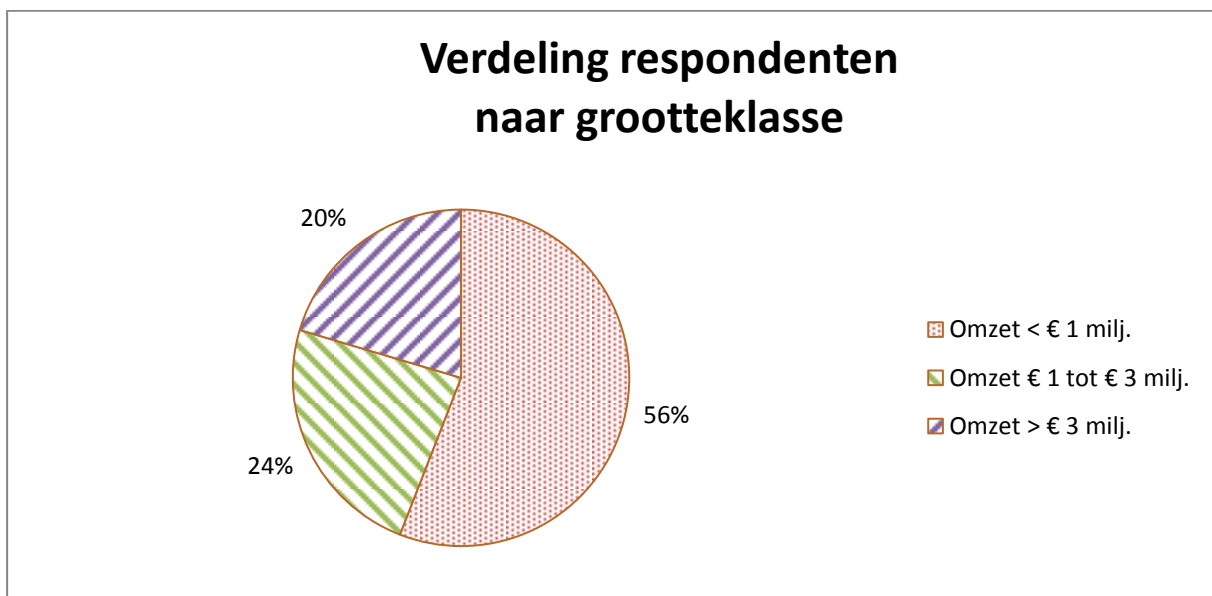
BIJLAGEN

VERANTWOORDING BENCHMARKONDERZOEK

In de periode 1 maart tot en met 15 mei 2013 is een benchmarkonderzoek gehouden onder kinderopvangorganisaties op het gebied van bedrijfsvoering, capaciteit, financiën, kwaliteit en personeel. Dit onderzoek werd uitgevoerd door Brancheorganisatie Kinderopvang in samenwerking met PricewaterhouseCoopers (PwC).

Kinderopvangorganisaties konden meedoen aan het benchmarkonderzoek door het beantwoorden van een vragenlijst in een digitale tool. Kinderopvangorganisaties zijn hiertoe rechtstreeks benaderd, of konden zich via Brancheorganisatie Kinderopvang aanmelden voor het benchmarkonderzoek.

In totaal hebben 300 organisaties respons gegeven, waarbij na een kwalitatieve analyse de antwoorden van 245 kinderopvangorganisaties zijn gebruikt in de uitkomsten van het benchmarkonderzoek. Respondenten zijn zowel lid als niet lid van Brancheorganisatie Kinderopvang. Omdat het voor respondenten mogelijk was om onderdelen uit de vragenlijst niet in te vullen, zijn bij de uitkomsten het aantal respondenten per onderdeel weergegeven. Respondenten zijn ingedeeld naar drie grootteklassen: klein (omzet tot 1 miljoen euro), middelgroot (omzet van 1 miljoen tot drie miljoen euro) of groot (3 miljoen euro of groter).

Na het sluiten van de digitale tool op 15 mei 2013 zijn alle uitkomsten verwerkt tot bruikbare statistieken in de vorm van diagrammen of tabellen. Bij het samenstellen van de diagrammen en tabellen zijn de uitkomsten verdeeld naar de drie grootteklassen. Alle uitkomsten zijn door Brancheorganisatie Kinderopvang en PwC kwalitatief geanalyseerd.

De verantwoordelijkheid voor aanlevering van correcte cijfers blijft bij de deelnemers liggen.

BRONNENLIJST

- Analyse Brancheorganisatie Kinderopvang van Landelijk Register Kinderopvang en Peuterspeelzalen, maart 2013.
- Antwoorden Kamervragen Jaarverslag ministerie van SZW, ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, 6 juni 2013.
- ‘Branche in beweging!’, Meerjarig Strategisch Beleidsplan Brancheorganisatie Kinderopvang 2011-2014, Brancheorganisatie Kinderopvang, november 2011.
- ‘Bruggen slaan’, regeerakkoord VVD/PvdA, 29 oktober 2012.
- ‘Financiële positie kinderopvangorganisaties per 31 december 2003’, PricewaterhouseCoopers, Utrecht, april 2005.
- Governance-onderzoek: drs. M. Jongsma, M.L. Pieren, MSc, Governance en kwaliteit, Nulmeting Governance Code Kinderopvang 2013, Vyvoj, maart 2013.
- Jaarbericht Brede Scholen 2011, Oberon, januari 2012.
- Kamerbrief cijfers kinderopvang, minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, 7 juni 2013.
- Kamerbrief ‘Functioneren markt voor kinderopvang’, minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, 11 november 2011.
- Landelijk Register Kinderopvang en Peuterspeelzalen, www.landelijkregisterkinderopvang.nl, geraadpleegd diverse malen in de periode mei - juli 2013.
- Resultaten enquête vraaguitval kinderopvang eerste en tweede kwartaal 2013, Brancheorganisatie Kinderopvang, maart en juli 2013.
- Website FCB, onderdeel Cijfers en Onderzoek, www.fcb.nl, geraadpleegd in juli 2013.
- Website Landelijk Steunpunt Brede Scholen, www.bredeschool.nl, geraadpleegd diverse malen in juni en juli 2013.

COLOFON

De Brancherapportage is een uitgave van:

In samenwerking met:

Utrecht, september 2013

